

STENUNGSÖN

KULTURHISTORISK BEBYGGELSEUNDERSÖKNING

·FASAD·ÅT·ÖSTER·

redovisning och rekommendationer. våren 1990

BOHUSLÄNS MUSEUM
STENUNGSUNDS KOMMUN

FÖRORD

STENUNGSÖN är en av de platser längs den bohuslänska kusten som under förra seklet utvecklades till badort. Under en tidsrymd på åttio år förändrades ön (drastiskt) från att fram till 1840-talet bestått av ett enda hemman, vars ekonomi huvudsakligen var baserat på jordbruk, till att omkring 1920-talet inrymma ett femtiotal hus, såväl stugor för uthyrning som privata sommarvillor. Trots att antalet åretruntboende ökat kraftigt under de senaste tjugo åren har ön alltjämt kvar sin prägel av sommaridyll med en variationsrik bebyggelsemiljö med såväl tät bebyggelse i den nordöstra delen av Stenungsön, som enskilt belägna, storslagna sommarvillor utmed öns ost- och nordsida.

I kulturminnesvårdsprogrammet för Stenungsunds kommun redovisas Stenungsön som en kulturhistoriskt värdefull miljö. I detta program föreslås åt kulturvärdena på ön säkerställs i framtida plan. En områdesplan presenterades i april 1988 och i samband med det vidare planarbetet uppdrogs åt Bohusläns museum att utföra en kulturhistorisk utredning, vilken här föreligger. För arbetet har antikvarierna Lars Rydbom och Tomas Brandt svarat.

Som startpunkt för vårt arbete har tjänat den bebyggelseinventering som utfördes 1976 av landsantikvariekontor, läns museets föregångare. I septembers 1989 genomförde vi så en djupare inventering av de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna, samtidigt som vi intervjuade och besökte en del av de människor som bör och har bott på ön. Tyvärr var vår tid begränsad och vi hade aldrig möjlighet att besöka alla de människor vi skulle velat höra berätta om Stenungsön.

Vi vill tacka alla som varit oss behjälpliga, samt ett särskilt tack till hembygdsforskaren Evald Andreason i Stenungsund som välvilligt lånat oss värdefullt material om ön och dess historia.

Uddevalla i februari 1990

OM UTREDNINGENS SYFTE

I områdesplanen från 1988 föreslås att detaljplan samt områdesbestämmelser upprättas för olika delar av Stenungsön i syfte att reglera bebyggelsen. Detaljplan föreslås dels för att reglera en föreslagen nybyggnation dels för att säkerställa de kulturhistoriska värdena på öns nordöstra del, vilken uttagits som särskilt avgränsat bevarandeområde.

Områdesbestämmelser, som är en mindre hårt styrd regleringsform, föreslås för övriga delar av bebyggelsen. Dessutom är ett större område på den sydvästra delen av Stenungsön avsett att avsättas som naturvårdsområde.

I kommunens kulturminnesvårdsprogram utgör bebyggelsen på Stenungsöns norra del, dvs norr om väg 160 till Tjörn, en av de utvalda miljöerna. Dessa är utvalda för att kunna "visa på väsentliga delar i kommunens historia" och för att "ge oss såväl historiska kunskaper som upplevelser av hur människor levt och brukat sin miljö."

Denna kulturhistoriska utredning skall ses mot bakgrund av dessa utredningar och kommunala ställningstaganden och har som syfte att:

- dokumentera bebyggelsens särdrag som grund för lämpliga planbestämmelser för att kunna bevara bebyggelsens kultur- historiska värde, och därmed också uppfylla kulturminnesvårdsprogrammets intention att värna om Stenungsön som värdefull miljö.
- mer precist avgränsa de områden som ur kulturminnesvårdens synvinkel bör förseas med planbestämmelser med bevarandeariktning.
- genom detaljerade bebyggelsebeskrivningar och rekommendationer kunna vara till hjälp för kommunens handläggare i bygglovsärenden.

Förutom värdefulla bebyggelsemiljöer finns på Stenungsön en stor personhistorisk kunskap om vilka som bott i vilka hus och när. Vi har inte haft några möjligheter att dokumentera detta, det skulle också fallit utanför detta arbetes ramar, men vi hoppas ändå att utredningen skall vara till någon glädje också för den som annars är intresserad av öns historia och bebyggelse.

OM URVALET

I den fastighetsvisa presentationen kommer ett femtiotal byggnader och fastigheter att beskrivas, vilket utgör drygt hälften av öns knappt hundra bebyggda fastigheter. Denna utvalda bebyggelse är tillkommen före ca 1930, och speglar således den tid då ön gavs den prägel som har bestått till idag. Det som framförallt har format karaktären hos den bebyggelse vi ser på Stenungsön är vad vi kallat "badortsepoken" från och med 1846 då det första badhuset uppfördes och fram till ungefär 1906, och "grosshandlarepoken" därefter fram till 1930. Dessa benämningar anser vi vara användbara begrepp för att beskriva och förklara bebyggelseutvecklingen på ön.

Den beskrivna bebyggelsen äger alltså inte bara värde i det den ofta är välbevarad, utan den har också ett stort pedagogiskt värde. Rätt läst berättar den inte bara om arkitektoniska finesser utan också om det sommarliv som välbeställda människor i samhället lade ner

mycket möda och resurser på att skapa åt sig. Museet hyser förhoppningen att rapporten skall fungera som hjälp för invånare och besökare på Stenungsön att tolka bebyggelsen och vad den står för.

Bebyggelse som tillkommit under de senaste trettio åren utgör en mindre del och är geografiskt väl avskild från den äldre bebyggelsen. Denna senare bebyggelse, vilken endast flyktigt kommer att behandlas i rapporten, visar även den på stora variationer med allt från mindre sportstugor till stora moderna villor. Oftast är den mindre i ögonenfallande i sin storlek och utformning, mer undanskymt belägen och har där- till underordnat sig det rådande bebyggelsemönstret för sin lokalisering.

INLEDNING

För dem som inte känner till Stenungsön är det en ö belägen utanför Stenungsund, skild från detta samhälle av sundet med samma namn. Öns bebyggelse ligger till stora delar dold i vegetation, men delar av den äldre bebyggelsen vänder sig mot sundet och den äldre delen av Stenungsund kring Kyrkberget. En fastlandsförbindelse med bro finns sedan 1960 men så sent som fram till sista kriget utgjordes de enda regelbundna förbindelserna med land av roddbåtstrafik.

Stora delar av ön är bevuxen med barrskog men ett starkt inslag av lövskog, företrädesvis ek, finns på norra delen. Öns sydvästra del är obebyggd och helt skogbevuxen. Flera mindre badplatser finns men sedan några år ligger den största i en vik på sydsidan. Denna, av vissa benämnd Hawaii iordningställdes efter att platsen tjänstgjort som ett tillfälligt färjeläge i samband med återuppbyggnaden av Almöbron. Stenungsön erbjuder också vackra promenadstråk men är något omständlig att nå utan bil.

OM STENUNGSÖNS HISTORIA

Stenungsön har fått sitt namn av läget intill Stenungs by i nuvarande Stenungsund. Det skrivs 1388 i Biskop Eysteins Rode bok "Staeinung oy". Ordet eller namnet "Stenung" tros syfta på Vetteberget kring vilket byns gårdar ligger, och skall då ha betytt "stenkullen, stenmassivet" (Ortnamn i Bohuslän, Roger Lindström, Kristianstad 1983). På Stenungsön säger man allmänt Ön om Stenungsön och Sundet ("på Sundet") om samhället Stenungsund.

På ön fanns en gård som räknades för ett halvt mantal och var, åtminstone under den svenska tiden, tillsammans med Stora Gategård strax sydväst om Norums kyrka skyldiga att underhålla en soldat vid livkompaniet vid Bohusläns Regemente. I en bouppteckning från 1789 står därför bl a att läsa: "Ett halvt Crono Skatte Rusthålds hemman Stenungsön med tillhörig Complett Dragon Häst' och mundering". Gården låg på norra delen av ön, med manbyggnad där Slottet ligger idag och med den brukade marken i ett stråk västerut därifrån.

Stenungsön ägdes vid tiden för svenska maktövertagandet 1658 av lagman Hans Frandzon. Denne blev lagman i Bohuslän 1633, ett ämbete som han behöll till 1665. Han avled året

därpå och ligger begravnen i sitt gravvalv under Norums Kyrka. Hans och hans andra hustrus namn står också att läsa på de främsta kyrkbänkarnas gavlar. Gården övergick därefter i hans dotters och svärsons händer, för att 1673 bli förlänad till fältmarskalken och generalguvernören över Bohuslän Rutger von Ascheberg. Detta skulle vara ett ärftligt frälse, även innehållande Stenungs by och Askerön.

Manbyggnaden på ön skall ha varit "byggt liksom ett herre Sätterie" (Tingsprotokoll 1/11 1681) men skövlades under Gyldenlöwefejden 1678. Det bör vara som ersättning för detta som von Ascheberg låter uppföra ett jaktstott på ön. Det rör sig dock med all sannolikhet inte om något regelrätt "stott" utan snarare om en ny manbyggnad, vilken kanske inrymt någon större sal, men i övrigt fungerat som förvaltarbostad. På lantmäterikartan från 1706 heter det "gamla herregårdsbyggnader med torvtak". Denna byggnad byggdes senare till så att den på 1700-talsavbildningår ger intryck av två sammanbyggda hus i två våningar med var sitt valmade tak. Vi vet att ett av rummen kallades "salen".

Ascheberg förlorade godset tillbaka till kronan redan efter åtta år i samband med reduktionen 1681. Stenungsön kom därefter i lagman Alexander Kocks händer, men huruvida han själv varit bosatt på ön är osäkert. År 1700 omtalas en "brukare" Nils, förmodligen den Nils Simonsson som friköpte ön från kronan 1719, sju år efter Alexander Kocks död.

Simonsson avled dock samma år. Hans dotter Inger Nilsson Wallin gifte sig 1725 med Jons (Andersson) Kihlman, de var då 16 respektive 23 år gamla. Jons Kihlman hade tagit sitt namn från sin födelseort Tjuvkil och var tygskrivare vid artilleriet, blev senare utnämnd till länsuppsyningsman för Orust, Tjörns och Inlands härader samt "advokat och likvidationskommisarie" för Bohuslän. Han och hans hustru avled 1765.

Förutom jordbruket och eventuella utkomster av handel i mindre skala, ser vi nu i Jons och Inger Kihlmans bouppteckning uppgifter om "Sillebod, en Saltbod och ett Tranhus".

1700-talets andra hälft var tidpunkten för en av de stora sillperioderna i länet, och på Stenungsön som på många andra ställen har man tagit tillvara på möjligheten att tjäna pengar på sillen. Huruvida "tranhuset" ovan är ett verkligt trankokeri är svårt att säga, men redan två år senare anlades ett trankok med två kittlar, och 1780 låter en Jacob Wiljamsson från Göteborg anlägga ett större med åtta kittlar. Kihlmans ägde visserligen bara en 1/4 part i detta men var troligen de som ombesörjde driften. 1700-talskartorna över ön redovisar inte uttryckligen några trankokerier, men de skall ha legat dels på själva stenbryggan, och dels "norr om träbryggan", dvs där idag Slottet och Drottningholm har sina trädgårdar. Här nere vid vattnet redovisas då flera ekonomibyggnader. Trankokerierna omtalas inte senare under 1800-talet.

OM JORDBRUKETS MARKER OCH ÄLDRE KARTMATERIAL

Bebyggelsen omkring Slottet kallas ibland också för "Byn". Någon by har inte funnits på ön men namnet har ändå sin riktighet i det att det syftar på platsen där Stenungsöns gårdsbebyggelse låg. Väster härom ligger ett öppet gärde med endast en ladugårds- eller stallbyggnad på. Såsom redovisas av kartmaterialet är detta läget för den äldsta åkermarken och delar av ängsmarken. På södra sidan härom och västerut leder Aschebergs Allé fram till Storeviken. Stenungsöns inägor, dvs den odlade och betade marken, är så långt vi kan följa

belägna som ett band tvärs över öns norra del, och de stengärdesgårdar som man i dag kan finna häromkring är rester av de hägnader som tidigare omgärdade åkrar och ängar.

1706 uppgjordes en karta av lantmätaren Johan Kempenschiöld, förmodligen i samband med det nära förestående friköpandet av gården från kronan. Längst österut ligger här själva gårdsbyggnaderna, vilka enligt beskrivningen "bestå af gamla Herrgårdsbyggnader med Torftak". På kartan är de schematiskt angivna med en manbyggnad och en ladugård, säkerligen fanns det även fler byggnader. Manbyggnaden är ritad med två skorstenar, vilket även det indikerar att det var frågan om en större byggnad.

Intill byggnaderna fanns trädgårdar (2), som vid kartans upprättande av någon anledning inte innehöll några träd, samt en kålgård (1) och två sötvattensdammar (3). Den långsmala dammen in till kålgården finns kvar än idag, belägen mellan husen Lugnet och Wenzelsborg. Den plöjda åkermarken finner vi sedan strax väster härom (nr 5 och 6), omgivna av ängsmark med en del lövträd. Nr 4 är en humlegård. Inägorna var hägnade i norr och söder av gärdesgårdar av både sten och vidjor. Rakt söder om husen finns en med ett kryss på gärdesgården markerad grind, som visar att åtminstone norra delen av Lagmansvägen fanns vid denna tid, löpande från gårdsplanen och söderut.

Övriga delarna av ön betecknas som mestadels skogbevuxna utmarker. Enligt kartans beskrivning gav de bland annat bete åt "husbehofsgrijsar". Dessa kunde i delar av skogen finna en del ekollon från de inte oansenliga ekbestånden. Den del av utmarken som låg norr om inägorna kallades också lövhagen. Inslaget av tall var annars mycket stort. Till gården hörde också en slätteräng på fastlandssidan som gav "siögräsblandat wallhöö".

Nästa ägokarta är 160 år yngre, upprättad vid den skiftesförrättning som gjordes på 1860-talet.

Litt A på kartan är således den del som köptes av Carl Sirenus och litt B systrarna Kihlmans del av ön. De ägogränser som då uppstod kan ännu idag avläsas på den ekonomiska kartan, och de fastigheter som ligger just på dessa gränser består ofta egentligen av två eller fler fastigheter, köpta från respektive markägare.

Kartbilden på 1860-talet är i stort sett densamma som 1706. Ny bebyggelse har tillkommit, de första husen för uthyrning till badgäster och som har redogjorts för tidigare.

Vägarna är här tydligare utritade, bl a kan nuvarande Lagmansvägen och dess fortsättning i Skomakarviksvägen och vidare söderut ses, men sträckningarna bör ha varit desamma som tidigare. På kartan kan också föregångaren till dagens Aschebergs Allé ses, då en stig som ledde från gårdsbyggnaderna längs den odlade markens sydkant och fram till den sk Silverkällan, den källa som vi idag finner strax norr om västra ändan av John Forssells väg.

Vi kan också se att den odlade marken har utökats västerut på ängsmarkens bekostnad, exempelvis har den sk Änghagen norr om Storeviken odlats upp. Intressant är också de samfälligheter som finns. Det är dels vägarna, vilka fick nyttjas av alla, liksom vattentäkterna, men också ett antal landningsplatser på öns syd- och västsida. Dessa är sand- eller klapperstensstränder som har varit bra att dra upp båtar på, och varifrån stigar leder till andra sidan av Ön. Den sydligaste av dessa, Övammen, är idag en stor badplats.

Stenungsön övertas 1765 av Niclas Kihlman (1728-1804) vilken i sin tur överlåter den på sin son Jean Georg år 1798. Denne var född 1769 och avled 1844 som änklings. Efter sig lämnade han fem barn: Kronolänsman Jan Niclas, grosshandlaren i Göteborg Carl Gustaf,

handelsbokhållaren Edvard, också i Göteborg, dotter Anna Elisabeth (Betty) och dotter Inga Malvina. Arvsskiftet skedde 1847 men då hade redan döttrarna arrenderat jordbruket sedan tre år; de kom också att bli de enda av syskonen som kvarbodde på ön.

BADORTEN, 1846 - 1906

Det är kring denna tid som utvecklingen till badort inleds. 1846 uppförs ett badhus med tre kar, det vill säga ett varmbadhus. Ett antal hus uppfördes eller iordningställdes för uthyrning till sommargäster, i räkenskaperna för åren 1846-62 omtalas måleri- och inredningsarbeten på gårdens alla bostadshus. Här nämns Stora byggnaden (förmodligen Slottet), Nya byggnaden 1853 (Carlsberg?), Gamla byggnaden, Lilla byggnaden (Torpet) samt Lugnet och ett soldathus, uppsatt 1852. Dessutom kallbadhus (nämnt 1852) med "bassin", dvs en inplankning i vattnet som höll borta kalla vindar, maneter och eventuella åskådares nyfikna blickar. På Kvarnkullen strax nordost om manbyggnaderna stod under 1800-talets första hälft en väderkvarn. Den ersattes, troligen på 1850-talet, av det hus som numera heter Höjden men som då omtalas som "Lilla Byggnaden a kvarnkullen" eller "Flickornas nya byggnad" (1859).

Exakt vad som drev de två systrarna att starta denna badverksamhet är svårt att säga. En gissning är att syskonen, med inspiration från Marstrand, vilken etablerade sig som havsbadort under 1820- och 30-talen, insett möjligheten att anlägga en badort på ön som ett sätt att skaffa sig en säker utkomst. Det första badhuset kommer som sagt redan två år efter fadern Jean Georgs död. Öns gård på endast ett halvt mantal har säkerligen inte givit familjen alla de inkomster de eftersträvade, och man har ständigt sökt andra inkomstkällor. De traditioner om smuggling som förknippas med Stenungsön och familjen Kihlman skall, i den mån de har förankring i verkligheten, därför ses mot denna bakgrund av ett behov av sidoinkomster. På samma sätt bör badortsverksamheten ses som ännu ett sätt att dryga ut gårdens inkomster.

Carl Gustaf Kihlman, bror till Malvina och Elisabeth, behöll dock inte sin andel i den ärvda marken utan sålde den på 1860-talet till grosshandlare Carl Sirenus från Stockholm. Som en följd av detta gjordes en ägodelning av marken vilken utfördes som en laga skiftesförrättning, klar 1867. Stenungsön skiftades då i två delar, varav den ena (litt B på kartan) utgjordes av gårdens manbyggnader och inägor (dvs den odlade marken) samt utmarker på södra delen av ön tillsammans motsvarande 7 /20 mantal. Den andra, litt. A, utgjordes av ett sammanhängande ägostycke tvärs över ön strax norr om dess mitt.

Denna senare ägolott var den som såldes till Sirenus och den kom att motsvara 3/20 mantal, dvs något mindre än den femtedel som arvslotten ursprungligen utgjorde. Här uppfördes nu i Sirenus regi ytterligare ett antal hus för uthyrning. Dessutom byggdes ett nytt varmbadhus med en intilliggande societetssalong samt en ny brygga intill det nya badhuset.

De bostadshus som redovisas på Laga skifteskartan 1867 är det äldre Slottet samt Torpet, Höjden, Drottningholm, Lugnet, Carlsborg och Mont Alba. Förutom Lugnet och Torpet är sannolikt husnamnen tillkomna efter laga skiftet.

Stenungsön fungerade således under slutet av 1800-talet som en fullödig badort med uthyrningsverksamhet, varma och kalla bad, societetssalong samt ångbåtsförbindelse med Göteborg via Stenungsund. Därifrån roddes badgästerna över till ön och för detta ändamål

fanns två roddbåtar, en i Kihlmans ägo och en i Sirenus. Någon konkurrens eller rivalitet dessa ägare emellan förefaller dock inte ha funnits, de båda båtarna motsvarade nog behovet, badgästerna var många och systrarna Kihlman flyttade själva ur sitt hus om somrarna och bodde i något av egendomens mindre hus för att kunna inhysa badgäster i gårdens manbyggnad. En kugelbana tycks också ha funnits vid denna tid. Den kan vara inköpt från Uddevalla men var den tidigast var placerad på Stenungsön är osäkert. Kanske är det densamma som idag är placerad på fastigheten Fagervik i den norra delen av Stenungsön. Så småningom anläggs även tennisbanor. En bekräftelse på att Stenungsön var upptagen bland västkustens badorter var när kung Oscar II gästade ön 1902. Senare lär även prinsarna Gustaf och Wilhelm ha besökt ön ett antal somrar.

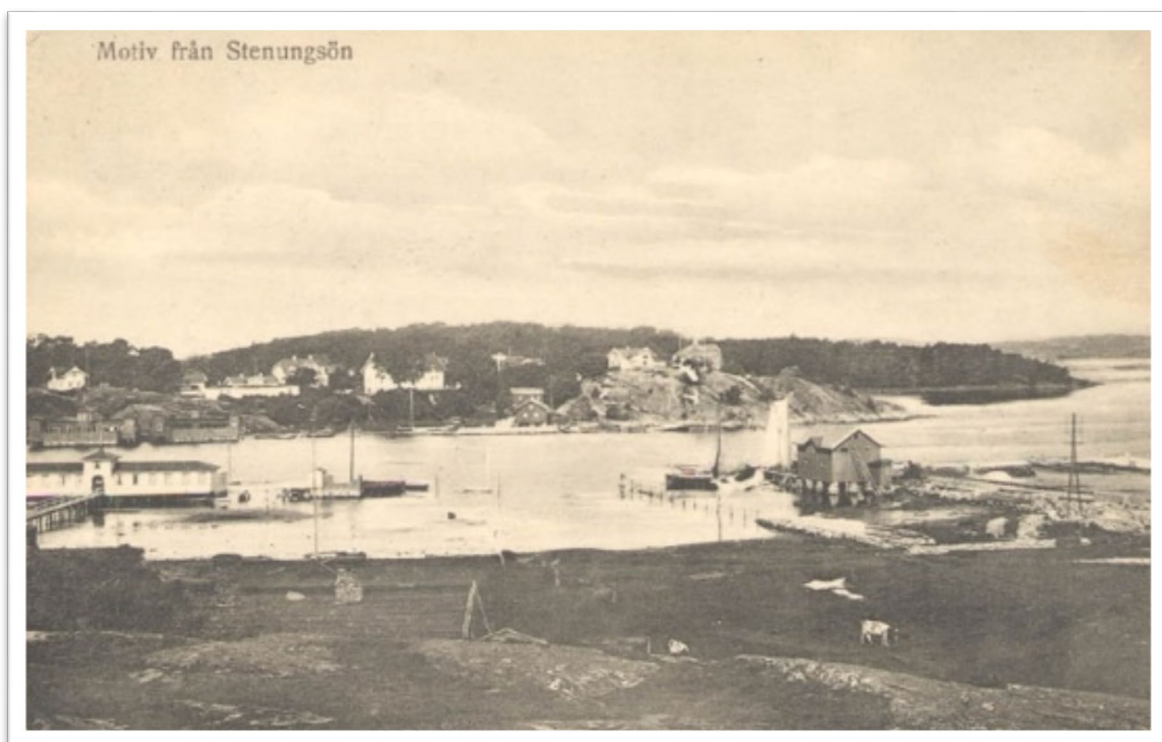
Som den sista av syskonen Kihlman avled Inga Malvina 1890. De som övertog egendomen blev hennes brorsdotter Christina Georgina med maken sjökaptan Stefanus Österberg, förmodligen löste de ut övriga sju kusiner. De nya ägarna, vilka tidigare lär ha varit bosatta i Drottningholm, lät ganska snart efter övertagandet riva den gamla manbyggnaden och på dess plats uppföra den stora trävilla som idag bär namnet Slottet. Möjligt är att namnet Slottet tillkommit i samband med denna byggnation, i det äldre materialet talas endast om "gamla" eller "stora" byggningen. Kring sekelskiftet uppfördes för sonen Gunnar den tvärs över vägen belägna villan Gunnebo med en utformning som i flera avseenden anknyter till Slottets. Senare lät Österberg även uppföra villorna Viola och Primula något österut invid Allén.

Carl Sirenus avled 1893 och hans del i Stenungsön ärvdes av hustrun och de fyra döttrarna, men de som kom att driva verksamheten vidare var döttrarna Signe och Helga, gifta med respektive Waldemar Dyrssen och Stafs von Post, bägge militärer. I bouppteckningen omtalas "Å nämnda hemmansdel uppförda 10 villor samt badhus och bassin ...". De villorna bör vara Vanahem, Skogshyddan, Framnäs, det numera rivna Hotellet, Furuborg, Gustafsberg, Skuggan, Alphyddan, Mont Alba samt Carlsberg. Idag återstår de flesta av de ovan omnämnda byggnaderna. Dessutom finns i närheten av Slottet en arrendatorsbostad samt byggnaderna Torpet, Höjden, Wenzelsborg och Breidablick.

Dessa hus har under åren fått tillbyggnader av olika slag men var alla ursprungligen rektangulära byggnader med sadeltak samt ofta någon veranda eller frontespis. De hade oftast stående locklistpanel och tegeltäckta tak. Fotografier från sekelskiftet visar också en överdådlig prakt i snickarglädje, vilken idag endast delvis finns bevarad på enstaka byggnader. Det är svårt att säga något säkert om de ursprungliga färgsättningarna på dessa hus. I Kihlmans räkenskaper 1846 till 1862 omtalas inköp av blyvitt pigment för målning av husen, men även "cinober", dvs rött, för snickerier. Fotografierna från tiden kring sekelskiftet visar flera vita hus men också mörkare färgsättning är förekom. Eftersom bilderna är svartvita är det svårt att säga vilka kulörer som är avbildade, men färgställningar som kan ha varit aktuella och som också skulle stämma med avbildningarna är gulockra med bruna snickerier på mörkare hus samt gröna snickerier på en del av de vita husen. Med tiden har de flesta av dessa äldre hus färgats vita. Säkra svar på denna fråga kan dock fås med provtagning på respektive hus. Före badortsepoken bör rödfärgen ha varit mera vanlig. Badhuset, den s k röda stugan samt arrendatorsbostaden förefaller, förutom lador och bodar, ha varit de enda byggnader som kan beläggas ha varit rödfärgade.

När det gäller dateringen av husen finns vissa osäkerheter.

I Gustafsberg och Wenzelsborg har man vid reparationer funnit tidningspapper som isolering från 1828 resp. 1842. Inget av dessa hus finns dock redovisade vid Laga skiftet. Åtminstone Gustafsberg ger dessutom ett intryck av att också verkligen vara äldre än 1860-tal. De i de tidigare nämnda räkenskaperna omtalade olika "byggningarna" har inte heller med säkerhet gått att identifiera. Stora byggningen bör vara gårdens manhus, dvs Slottet. Vidare finns Drottningholm, som fram till 1870-talet var en rektangulär byggnad, ca sju gånger elva meter, med två skorstensstockar, vilket skulle antyda en sexdelad plan där alltså en sal skulle kunna ingå. En sådan planlösning hade också Carlsberg och Mont Alba. Om Gamla byggningen syftar på en friliggande byggnad syftar på den äldsta delen av den tvådelade manbyggnaden vet vi idag inte, och inte heller vilket hus som motsvarar det 1852 omnämnda och eventuellt också då uppförda soldathuset, men Nya Byggningen från 1853 syftar med stor sannolikhet på Carlsborg. Alla dessa hus kom dock att präglas starkt av badortsepokens ny- och ombyggnadsverksamhet och vi får idag se dem som uttryck och resultat av denna.

BADORTSEPOKENS VILLOR

Här följer en beskrivning av de hus som har samband med 1800-talets badortsepok. För beskrivningen följer vi i stort sett Lagmansvägen norrut. Detta är den äldsta delen av badorten Stenungsön.

Bebyggelsen ligger här ganska tätt samlad på omse sidor om vägen, omgiven av blandad löv- och tallskog. Byggnaderna ligger ofta i östsluttning och vänder sig mot sundet, väl synliga från andra sidan vattnet. Sjötomterna har egna bryggor men gemensamma bryggor finns också. För att inte splittra fastighetsbeskrivningarna allt för mycket presenteras också nr 14 Drottningholm här, trots att det tematiskt kanske snarare hör hemma i nästa avsnitt.

Lagmansvägen har gamla anor och började vid gårdens manbyggnader och gick sedan söderut förbi Skogshyddan och Vanahem och sedan upp för den backe som idag är början på Skomakareviksvägen. Vägen ledde genom skogsmarkerna till de tre landningsplatserna Skomakarviken, Skepparviken och Övammen, dvs där idag badplatsen Hawaii ligger.

När det här nedan talas om "privat" ägande så menas detta enskilda personers ägande av enstaka hus och tomter, till skillnad från de mycket stora markinnehav som tidigare dominerade öns ägobild.

1. VANAHEM

Stenungsön 1: 186

En av de villor som Carl Sirenius lät uppföra, troligen på 1880-talet och enligt uppgift den sista. Huset hyrdes ut till badgäster och rymde flera familjer. Namnet var ursprungligen Varnahem men r:et har idag fallit bort. Var namnet kommer ifrån är svårt att säga, men medan Varna är ett personnamn (jämför Carlsborg, Gustafsberg) är Vanahem ett namn som förekom på de hus i fornnordisk stil vilka inte är representerade på Stenungsön. Det syftar på det fornnordiska gudasläktet Vanerna, till vilket bl a Njord och Frej hörde.

Eftersom några av de familjer som hyrt tydligen har varit barnrika har huset även kallats Barnahem.

Vanahem är ett gult panelklätt planktimrat hus i ett och ett halvt plan med tegeltäckt sadeltak, fönster med T-post och vita snickerier. Bottenvåningen är klädd med liggande fasspontpanel och övervåningen över gördelgesimsen med stående locklistpanel. På framsidan en stor glasad veranda med balkong över. Tidigare var det en tvåvånings öppen veranda. På gavlarna burspråk, det södra från sen tid och något större än det äldre burspråk det ersatte. Huset har haft mycket rikligt med lövsågerier och en del av dessa är ännu bevarade, framförallt kring fönstren och under taksprånget.

Planlösningen är utformad för att kunna rymma flera familjer och erbjuda dem rum för samvaro. Mot framsidan är fyra större rum i fil samt ett rum med burspråk vid vardera gaveln. Mot baksidan två kök och hall. På överplan en stor hall kring vilken sovrummen grupperar sig. Anmärkningsvärt är att huset tidigare helt saknade uppvärmning, kakelugnar och skorstensstockar för dessa saknas helt.

Efter att ha varit privatägt under många år fungerar Vanahem nu som restaurang och konferenslokal. Interiört är de flesta spegeldörrar och lister bevarade samt några brädtak med takrosett.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, och paneltyp.

2. FRAMNÄS

Stenungsön 1: 184

Även detta hus är byggt av Sirenius för uthyrning, och fungerade som annex till hotellet. Det är ett gult tvåvåningshus klätt med stående locklistpanel. Sadeltak med nytt enkupigt tegel, vita sexdelade fönster och mot sjön en stor tvåvåningsveranda, öppen i övervåningen. Huset var tidigare en halv våning högre men sänktes vid den senaste renoveringen.

Husets karaktär har i mycket formats vid den senaste renoveringen, då också ett garage byggdes strax norr om huset. Det var tidigare vitt och kan ge en uppfattning om hur Hotellet såg ut eftersom dessa båda hus var ungefär lika stora. Hotellet hade dock större verandor åt sjösidan.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och har en särskild historisk anknytning till badortsverksamheten genom sambandet med hotellverksamheten.

Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras.

3. FURUBORG

Stenungsön 1:182

Ett vitt en och en halvplanshus klätt med liggande panel under ett tegeltäckt sadeltak. Huset står på en hög stenfot vilken på sin tid inrymde Hotellets vinkällare. En tillbyggnad finns på västra gaveln och en veranda på norrsidan.

Detta hus fungerade som mottagning åt badläkaren och annex till Hotellet, vilket låg tvärs över vägen intill dess att det revs 1969. Till Hotellet hörde också den bruna och vita kiosk i schweizerstil som står i Furuborgs trädgård. Kiosken är i två våningar med starkt utkragande överdel och mycket lövsågerier. På övervåningen var här personalbostad.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Furuborg är omändrat och tillbyggt i många detaljer men har exteriört ändå något av sin ursprungliga karaktär.

Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad vilket även gäller färgsättningen.

"Kiosken" är den enda byggnaden med bevarade snickerier i schweizerstil på ön och bör bevaras med oförändrad exteriör.

4. GUSTAFSBERG

Stenungsön 1:139

Också detta hus hyrdes ut till sommargäster och även personal och gästande musiker från hotellet har varit inkvarterade på dess övervåning. Det är svårt att säkert datera dess tillkomst, uppgifterna är motstridiga. Huset är visserligen långt men också lågt och brett, något som antyder ett ursprung i 1800-talets första hälft. Dessutom har man funnit tidningspapper från 1824 i isoleringen vid en renovering.

Däremot finns huset inte redovisat på laga skifteskartan från 1867. Tänkbart är att huset är flyttat ut på ön och där återuppfört av Sirenus. En blick i dennes räkenskaper skulle kunna kasta ljus över frågan. Namnet Gustafsberg sägs stamma från "en av bröderna Kihlman", dvs Carl Gustaf.

Gustafsberg är ett vitt en och en halv vånings hus, förmodligen timrat och klätt med locklistpanel, med sadeltak och gröna sexdelade fönster. Det kom i privat ägo först 1939 i samband med att det då bildade AB Stenungsöns Havsbad övertog von Posts och Dyrssens egendom.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Huset har en vacker och väl sammanhållen välbevarad exteriör. Det finns skäl att anta att också färgsättning en är ursprunglig. Den ingår också i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp. Kvarvarande äldre interiördetaljer bör behandlas varsamt.

5. VARMBADHUSET

Stenungsön 1:181

Den enda av öns byggnader som idag hyrs ut till sommargäster och ägs alltså av AB Stenungsöns Havsbad. Som namnet antyder är det dock inte dess ursprungliga funktion utan detta är det varmbadhus som Sirenus lät uppföra strax efter det att han övertagit marken från C G Kihlman. Det bör alltså vara uppfört kring 1870 och innehöll ett antal rum för karbad längs en korridor i bottenvåningen samt vattentankar och uppvärmning på övervåningen. Badvattnet var alltså uppvärmt saltvatten men baderskorna erbjöd också tångbad. Badverksamheten pågick in på 1940-talet, då det nya badhuset uppfört tvärs över sundet konkurrerade ut detta. Huset inreddes då till bostäder och badhytterna gjordes om till hotellrum. I huset fanns också ett kontor för den kamrer som skötte Sirenus och sedermera dennes arvingars affärer med badgästerna. Här mottogs till exempel societetsavgiften för Societetssalongen, vilket berättigade till tillträde till salongen med tidskriftsrum och möjlighet till besök hos badläkaren.

Byggnaden är en längre (8 fönsteraxlar) vit 1 1/2-plans locklistpanelklädd byggnad med sadeltak belagt med Onduline, ett asfaltimpregnerat takmaterial som troligen härrör från ombyggnaden då en bostad inrättades på övervåningen under 40-talet. Fönster med korspost och gröna snickerier samt på bägge långsidorna frontespiser, den mot land med ingång via en yttre trappa. Vid norra gaveln låg Stenungsöns Societetssalong, varav idag endast återstår en mindre del, inredd som bostad. Salongen användes som danslokal med musik om lördagskvällar men även för basarer, auktioner och konserter, det senare särskilt under den tid operachefen John Forssell bodde på ön. Auktioner förefaller ha varit ett inte

ovanligt sätt att bli av med sitt lösöre då någon familj flyttade från ön och en del äldre möblemang verkar finnas kvar här, om än utspridda.

Badhuset ligger på en stenfot invid vattnet och intill den stenbrygga som Sirenius lät anlägga som komplement till "Österbergs brygga", nedanför Slottet.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Förutom den avkortade societetssalongen och takbeläggningen är badhuset förhållandevis välbevarat exteriört, och en del interiördetaljer är också bevarade. Det ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida, och har intagit en central roll i öns badortsverksamhet.

Byggnaden är mycket kulturhistoriskt värdefull och bör absolut bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp. Kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

6. SKUGGAN

Stenungsön 1: 228

Detta hus sägs vara uppfört kring 1860, men är dock inte redovisat på skifteskartan 1867. Med tanke på byggnadens dimensioner och proportioner är sent 1870-tal troligare. Det är emellertid starkt påverkat av senare ombyggnader och framförallt den som skedde 1928. Huset består av en rektangulär byggnadskropp under sadeltak med verandor på tre sidor och en tillbyggd entré på den fjärde västra sidan mot vägen, samt frontespiser mitt på bägge långsidorna. Byggnaden är i en och en halv våning och klädd med vit stående locklistpanel och med vita omfattningar kring de i huvudsak sexdelade fönstren. Betongtakpannor på taket och gröna plåttak på tillbyggnaderna.

Ombyggnaden 1928 skedde sedan huset sålts av Sirenius arvingar, och man har använt klassicerande detaljer kring de i övrigt traditionella byggnadsdetaljerna.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör sedan 1928. Den ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras. Exteriörens karaktär bör i huvudsak bibehållas, vilket även gäller färgsättningen.

7. ALPHYDDAN

Stenungsön 1:177

En av de mera svårförståeliga namnsättningarna är denna, men namnet Alphyddan kan möjligen anknyta till en villa i schweizerstil (se Hotellkiosken invid Furuborg), och tänkbart är att detta hus i ett tidigt läge varit rikligt försett med lövsågerier. Om detta vittnar dock inget idag.

Den ursprungligen rektangulära byggnaden domineras av en stor veranda med en dubbeltrappa ned till vägen samt en nästan lika stor tillbyggnad på baksidan, med altan på taket.

Dessa båda tillägg fördubblar sammantaget den ursprungliga byggnadens byggnadsyta.

Det är en vit en och en halv vånings byggnad klädd med stående locklistpanel, oprofilerad på tillbyggnaderna, med tegeltäckt sadeltak och kopplade tvåluftsfönster.

Huset kom i privata händer först i slutet av 1930-talet, troligen 1939.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och bör därför bevaras. Exteriörens karaktär bör i huvudsak bibehållas, vilket även gäller färgsättningen.

8. MONT ALBA

Stenungsön 1:178

Intill Alphyddan och liksom denna med gaveln mot vägen ligger Mont Alba, ett vitt en och en halvplanshus med tegelbelagt sadeltak. På norrsidan en glasveranda och på västra gaveln en mindre tillbyggnad. Verandans fönsterparti är det enda av äldre snitt, i övrigt har huset kopplade fönster av 40-50-talstyp. Locklistpanelen är ålderdomlig med brädor i fallande bredd samt kraftig locklist.

Huset finns redovisat på laga skifteskartan 1867 och ger intryck av att vara tillkommet kring seklets mitt. Tidningspapper från 1840-talet har hittats vid reparationer. Planlösningen är av sexdelad typ, dock är två rum i sydost sammanslagna till ett vardagsrum.

Möjligt är att det rör sig om det soldathus som omtalas 1852, men det är osäkert. Huset användes för uthyrning av Sirenus och von Post/Dyrssen tills det i början av 1940-talet kom i privata händer.

Namnet Mont Alba berättar något om den flykt från vardagen och vinterlivet i staden som man ville att vistelsen på badorten skulle vara. Namnet syftar förmodligen på det under antiken heliga berget Monte Alba söder om Rom.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en delvis väl bibehållen exteriör men är mer förändrad åt trädgårdssidan. Den ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras. Exteriörens karaktär bör i huvudsak bibehållas, vilket även gäller färgsättningen.

9. CARLSBORG

Stenungsön 1: 237

Norr om Mont Alba ligger det mycket vackra Carlsborg, en helt vitmålad en och en halv vånings byggnad med locklistpanel och tegelbelagt sadeltak. På framsidan en tvåvånings inglasad veranda samt två halvmånefönster. På baksidan är en vinkeltillbyggnad i två våningar med ett något flackare sadeltak. De flesta fönster är sexdelade. Vindskivorna och takfotsbrädorna är sågtandade och över de spetsiga fönstren på verandans andra våning sitter lövsågerier. Planlösningen var ursprungligen sexdelad.

Vinkeltillbyggnaden är av gammalt datum och huset har exteriört inte förändrats nämnvärt på senare tid. I Stenungsöns räkenskaper från 1846-62 nämns uppförandet av "Nya Byggningen" 1853-54. Timret hämtades ur egen skog vintern 52-53 och stommen timrades

och kom under tak 1853. Huset färdigställs under året därpå. Carlsborg är liksom Mont Alba redovisade 1867 och vi anser det troligt, bl. a med tanke på husets storlek i förhållande till materialåtgången, att Nya Byggnaden är den som senare får namnet Carlsborg. Ovedersägliga bevis saknas dock.

Carlsberg ligger strax söder om den ägo gräns som skilde Carl Gustaf Kihlmans ägolott från de övriga ägorna och tillföll således Sirenus vid köpet och kom att hyras ut till sommargäster. Det fungerade dock som åretruntbostad i början av 1900-talet fram till 1920-talet. Som inspirationskälla till namnet Carlsborg finns såväl Carl Gustaf Kihlman och Carl Sirenus som Sveriges konung vid tiden strax efter uppförandet, Carl XV.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

10. PRIMULA

Stenungsön 1:114 & 1:124

Detta hus, granne med villa Viola, uppfördes 1897 av Österberg och har flera detaljer snarlika med både Slottet och Gunnebo, men har i övrigt ett helt annat utseende. Det kan möjligen ha varit avsett som bostad åt den "kaptan Svensson" vars namn har återfunnits vid reparationer i huset. Tomten ligger precis över ägo gränsen mellan von Post/Dyrssens ägor och Österbergs. Den södra tomt delen 1:114 köptes således av Österberg 1918 från von Post/Dyrssen för att skapa en rymligare tomt.

Primula är byggt i två våningar men med översta delen av övervåningens fönster i små taklyft. Vitmålat med liggande panel nere och stående locklistpanel på andra våningen, tegeltäckt sadeltak och en tvåvånings veranda på norrsidan. Snickerierna är mörkt gröna, bottenvåningens fönster sexdelade medan andra våningens har korspost och småspröjsad överdel. Brokvisten är nybyggd. På tomten som ursprungligen var en skogstomt finns dessutom en jordkällare.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

11. VIOLA

Stenungsön 1: 230

Väster om Venzelsborg, mellan Allén och Lewenhaupts väg, ligger denna en och en halv vånings byggnad med tegeltäckt sadeltak och stora fönster med många fönsterluffer. Nedervåningen är klädd med liggande panel, vitmålad, medan andra våningen är klädd med stående locklistpanel, brun åt norr men röd åt söder. På norrsidan en frontespis med balkong

och på andra långsidan en mindre frontespis över en sentida brokvist. På östgaveln en veranda ombyggd under senare år. Huset ligger i norrsluttning på en halvhög stensockel med inredda rum i källarvåningen.

Viola är uppfört av Österberg, av husets utseende att döma kring 1910. De stora fönstren, som mest sex fönsterluffer i bredd, skulle kunna vara ursprungliga men det är mindre troligt.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad.

12. LUGNET

Stenungsön 1:240 och 1:260

På sydsidan om den damm som redan på 1700-talet redovisas som sötvattentäkt ligger Lugnet, ett smalt 1 1/2-plans bostadshus under tegeltäckt sadeltak, med brunlaserad lockpanel och moderna vita fönster med fönsterluckor. En mindre frontespis på södra långsidan, ett vidbyggt garage på norrsidan och på norra långsidan, vettande mot dammen, en sentida glasveranda i hela husets längd med fönster från golv till tak.

Enligt traditionen skall i detta hus ha funnits brännvins- bränneri tillhörigt familjen Kihlman och i så fall ha varit ännu en av gårdens sidoinkomster. En tvättstuga skall också ha varit inrymd här. Huset, som är uppfört före 1846, ställdes dock i ordning för uthyrning till badgäster under 1850- talet och fick då eller senare rikligt med snickerier i schweizerstil, vilket kan ses på fotografier från sekelskiftet.

Tvärs över vägen ligger det s k Flaggberget och vid vattnet nedanför detta låg kallbadhusen, ett för herrar och ett för damer. De såg ungefär likadana ut: En länga med badhytter på insidan mot land med varsitt åttkantigt torn och mindre fyrkantiga torn vid gavlarna. Utanför detta fyrkantiga inplankade bassänger. De var kring sekelskiftet målade i en mörkare färg, kanske brunt, med vita snickerier och lär ha rivits under 1930-talet.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och bör därför bevaras.

13. WENZELSBORG

Stenungsön 1:106

På dammens norra sida ligger Wenzelsborg som enligt en annan tradition skulle ha varit det bränneri och brygghus som omtalas ovan. Man har också hittat tidningar från 1842 på väggarna vid senare renovering, men vid laga skiftet på 1860- talet finns ingen byggnad markerad på denna plats. På 1700-talet låg här och norrut in i nuvarande Gunnebos trädgård Stenungsöns kålgård.

Huset är ett rosafärgat traditionellt en och en halv vånings under sadeltak med svarta takpannor. Mot vägen en veranda med balkong över och byggnaden är klädd med locklistpanel. Huset renoverades i början av 1980-talet och i samband med detta förstörades

en envånings tillbyggnad på baksidan samt försågs med en andra våning. Huset hyrdes ut fram till ca 1935 då det såldes.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och bör därför bevaras.

14. DROTTNINGHOLM

Stenungsön 1: 105

Drottningholm är ett hus vars historia sträcker sig genom flera av öns bebyggelseepoker och kan också vara det äldsta huset här. Det har förmodligen ett ursprung i 1700-talet och kan möjligtvis vara det som tidigare kallades "gamla byggningen". När badgästerna började anlända kring 1800-talets mitt ställdes det i ordning och rustades upp för att kunna ta emot dem, och när senare Stefanus Österberg gifte in sig i familjen Kihlman valde han att bosätta sig här. Huset genomgick nu den första stora ombyggnaden, när två flyglar byggdes till på gavlarna, samt en delvis öppen veranda mot sjösidan. Så kan huset också ses på vykort från sekelskiftet.

Den mest karaktärsskapande omgestaltningen skedde dock 1916-17, då Drottningholm övertagits av Bror Lundqvist (son till varuhusägaren Ferdinand Lundqvist i Göteborg). Denne lät arkitekten Gustaf Elliot svara för omdaning, som egentligen inte innebar att nya byggnadsdelar lades till, istället omskapades interiören totalt och till viss del även exteriören, vilket gav byggnaden en helt ny karaktär. Planlösningen ändrades delvis och badrum installerades. Gustaf Elliot hade flera projekt på gång under denna tid och en del interiördetaljer kunde därför återfinnas i flera hus. Drottningholms interiör bar exempelvis drag och detaljer som även återfinns i villa Solbacken (nr 38). Huset lär sedan ha inretts med möbler från det Lundqvistska varuhuset i Göteborg.

Också trädgården omgestaltades. Huset ligger uppe vid vägen, och trädgården sluttar därifrån via stenkantade terrasser ner mot vattnet. Här fanns tidigare en mycket fin fruktträdgård, där krattade gångar ledde till dess olika hörn.

Drottningholm är en rektangulär en och en halv vånings byggnad under sadeltak klätt med glaserat svart tegel, och med envånings tillbyggnader i alla väderstrecken. I väster och mot vägen en farstutbyggnad med entrédörren krönt av en klassisk fronton uppburen av två kannelerade doriska kolonner. Åt öster mot trädgården en inbyggd veranda med en mindre balkong över, och norra och södra gaveln envånings flyglar eller förlängningar av huset med flacka sadeltak, bl. a innehållande kök.

Utanför köksingången i söder dessutom ett bislag. Husets tre skorstenar är mönstermurade med mörkoxiderat tegel. Hela byggnaden är vitmålad och klädd med stående locklistpanel.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Drottningholm är ett både exteriört och interiört mycket välbevarat hus, och är genom den genomtänkta omgestaltningen 1917 en bra representant för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal.

Byggnaden är mycket kulturhistoriskt värdefull och bör absolut bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp, och kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

15. GUNNEBO

Stenungsön 1: 135

Denna ursprungligen vita men idag vackert ockragula villa uppfördes kring 1905 åt paret Österbergs son Gunnar, därav namnet Gunnebo. Huset är mycket snarlikt Slottet på andra sidan vägen men är mindre och har även något enklare snickerier. En tvåvånings veranda med balkong flankerad av två fönsterburspråk vetter mot vägen och mot trädgården en frontespis över en veranda med balkong ovanpå. Gunnebo har vita snickerier och fönster med korspost och småspröjsad överdel, samt tegeltäckt sadeltak.

Gunnar Österberg avled 1930 och huset såldes då av änkan Magda men kom 1945 åter att höra samman med Slottet då också Gunnebo kom att ingå i pensionatsrörelsen där. Som många andra trädgårdar på Stenungsön har också Gunnebos varit en stor fruktträdgård. Den föll dock i vanskötsel och träden högs ned på 30- eller 40-talet.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Gunnebo är mycket välbevarat exteriört, med de flesta av de ursprungliga snickeridetaljerna och fönstren kvar. Det ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

16. RÖDA STUGAN

Stenungsön 1: 224

Ett av Stenungsöns få röda hus, tidigare kanske det enda röda bostadshuset förutom arrendatorsbostaden eftersom det fått namnet Röda Stugan. Huset har ett och ett halvt plan men endast mindre rum på vinden och är förlängt åt norr med bl. a. ett kök och på östra långsidan finns en veranda, troligen 1940- eller 50-tal. På den äldre timrade delen är fönsteromfattningarna profilerade och fönstren sexdelade.

Stugan har hyrts ut till sommargäster men var tidigare bostad åt den trädgårdsmästare som skötte den handelsträdgård som låg öster om och nedanför huset.

Tomten är en utpräglad skogstomt bevuxen företrädesvis med ek och bok.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en i huvudsak bevarad exteriör karaktär och är ett exempel på den övriga bebyggelse, förutom sommarhusen, som har samband med verksamheten på ön. Den exteriöra karaktären bör i stort bibehållas, vilket även gäller färgsättningen.

17. ARRENDATORBOSTADEN

Stenungsön 1:188

Ett och ett halvt våningshus under tegelbelagt sadeltak, med liggande vit panel på bottenvåningen och stående brun locklistpanel på övervåningen. Två farstutillbyggnader åt

söder respektive väster. Övervåningen är möjlig att nå direkt utifrån via en trapp från en bergsknalle. Fönstren är mestadels moderna utan mittpost. Byggnaden har tidigare varit rödfärgad.

Detta hus byggdes som bostad för arrendatorerna av jordbruket på ön, ett arrende som bl a Lars och Augusta Alfredsson innehade under många år i början av detta sekel. De flyttade senare till Stenås, men några av deras barn fortsatte att arbeta på Stenungsön med fastighetsskötsel m m åt sommargästerna. Öster om arrendatorsbostaden, och rakt norr om Gunnebo, låg tidigare gårdens ladugård, nu riven. Jordbruket bör ha varit i gång in på 1930-talet eller så länge som Magda Österberg ägde gården.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en delvis väl bibehållen exteriör och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras som ett exempel på den övriga bebyggelse, förutom sommarhusen, som har samband med verksamheten på ön.

Exteriörens karaktär bör i huvudsak bibehållas oförändrad.

18. HÖJDEN

Stenungsön 1:134

Detta var ursprungligen ett traditionellt en och en halv vånings hus under sadeltak och med en veranda vettande mot sundet. Det är idag mycket förändrat och har en stor enplans tillbyggnad i nordväst. Huset är brunlaserat.

Höjden ligger på den plats som tidigare benämndes Kvarnkullen eftersom det från slutet av 1700-talet och till mitten av 1800-talet stod en väderkvarn här.

På 1850-talet uppfördes här i stället ett bostadshus, först kallad "flickornas nya byggnad", därefter "Elisehöjd" och senare Höjden. Höjden var den första byggnad som frånsåldes med tillhörande mark vilket skedde 1908. Köpare var Olof Lundqvist, son till varuhusägaren Ferdinand Lundqvist.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är mycket förändrad i jämförelse med sitt tidigare utseende. Den är belägen inom den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

19. TORPET

Stenungsön 1: 190

Denna byggnad nämns första gången 1847 och då som "Lilla Byggningen", namnet Torpet dyker upp 1856. Det är en vit en och en halv vånings byggnad under tegelklätt sadeltak, klädd med locklistpanel och med blå fönsteromfattningar kring de sentida fönstren.

Byggnaden var ursprungligen rektangulär men har idag en korsformad grundplan till följd av de bägge tillbyggnaderna på långsidorna. Dessutom ligger en mindre tillbyggnad på östgaveln.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och bör därför bevaras.

20. BREIDABLICK

Stenungsön 1: 262

Ett annex till Slottet som har inhyst både tjänstefolk och badgäster och som till helt nyligen ingått i samma fastighet. Huset har ett ovanligt utseende och är svårdaterat men bör vara uppfört kring sekelskiftet och före Gunnebo. Huset har två våningar och kan beskrivas som två sammanliggande rektangulära byggnadskroppar men något förskjutna i förhållande till varandra. Det är klätt med vit locklistpanel och har sadeltak över den norra och något högre delen samt pulpettak över den södra. På norrsidan en förstuga med balkong över och på västra gaveln en mindre tillbyggnad med bl. a tvättstuga. Fönstren är i allmänhet sexdelade med vita snickerier men vardagsrummet på övervåningen har ett par höga och välvda fönster. Breidablick ingick i pensionatsrörelsen intill dess att den lades ner 1965.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

En mycket särpräglad byggnad som exteriört är välbevarad. Den ingår i också i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, vilket även gäller färgsättningen.

21. SLOTTET

Stenungsön 1: 195

En stor och magnifik vit en och en halv vånings byggnad under sadeltak klätt med platt falstegel Bottenvåningen som rymmer tre rum i bredd gaveln är klädd med liggande panel och övervåningen med två rum på varje gavel bär stående locklistpanel över våningsskiljande listen. Fönstren har korspost och vita snickerier. Mot trädgården och likaledes vettande mot Stenungsund en utkragande frontespis med balkong och mot vägen en tvåvånings veranda med boningsrum på övervåningen samt mindre burspråk på ömse sidor om verandan. Förutom de ornamenterade vindskivorna som huset ursprungligen var försett med, är de flesta snickerierna bevarade, däremot är fönstrens rutindelning förändrad på flera ställen.

Detta hus började uppföras 1890 av Österberg som ny manbyggnad på egendomen men också avsett att hyras ut sommartid.

Det ligger på platsen för den gamla byggnaden och grundmurar från denna kan ses i källaren. Stefanus Österberg avled 1925 och ärvdes av sin andra hustru Magda som drev uthyrningsverksamheten vidare. Rörelsen blev då begränsad till Slottet och Breidablick sedan flera hus sålts av, och kunde snarare karaktäriseras som ett pensionat. Magda Österberg härstammade från Sydsverige där hon också hade egendom, och dit drog hon sig tillbaka på 1940-talet. Slottet och Breidablick övertogs av familjen Petri 1943 som drev pensionatsrörelsen vidare fram till 1965. De fick även överta Gunnebo 1945. Den övriga marken som ägdes av Österberg såldes till AB Stenungsöns Havsbad.

Som nämnts tidigare verkar inte Stenungsöns två huvudägare ha konkurrerat med varandra utan snarare kompletterat varandra. Bland annat så har pensionatets gäster fått tillgång till Hotellets restaurang, och Hotellet har kunnat förlägga gäster på pensionatet.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Slottet är exteriört väl bevarat och intar en central roll i Stenungsöns bebyggelse. Det ingår i också den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp. Kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

GROSSHANDLARNAS SOMMARÖ, 1907 - 1930

Den bebyggelse som uppfördes före sekelskiftet 1900 var med ett undantag direkt kopplad till den gamla gården på Stenungsön eller Sirenius och dennes arvingar von Post/Dyrssens badverksamhet och uthyrning. Mot slutet av 1800-talet blev det allmänt vanligare att finare folk uppförde egna sommarvillor som lantliga sommarresidens utmed natursköna kustpartier i Bohuslän. Den första rena sommarvillan på Stenungsön var den villa som lät uppföras av Johan Sjöholm, direktör för Lindholmens Mekaniska Verkstad i Göteborg. Denne lät på den tomt som senare kom att gå under namnet Ekudden på norra delen av Stenungsön uppföra dels en större byggnad åt sig och sin hustru med utsikt över sjön och dels en mindre byggnad för sina barn. Tidpunkten för tillkomsten av dessa två hus var kring år 1885. Sannolikt levde familjen här ett mycket avskilt liv på denna norra del av ön fram till mitten på 1900-talets första decennium då det blev mera populärt att låta uppföra privata sommarvillor även här på Stenungsön.

År 1907 inköpte arkitekten Gustaf Elliot den nordligaste delen av Stenungsön av Stefanus Österberg. Markområdet som på avstyckningskartan benämns Skogåsen uppdelades under de närmaste åren i tre stora tomter, varav lägenheten Fagervik var den första som frånsålde vilket skedde redan samma år.

Köpare till tomten var stadsåklagare Willgot Kullgren. Övriga delar av Skogåsen fick namnen Solbacken och Marocko.

Förutom Skogåsen och dess vidare uppstyckningar tillkom under de närmaste åren lägenheterna Solhyddan, vilken inköptes av Gustaf Elliot liksom den redan bebyggda lägenheten Höjden, bägge dessa belägna strax norr om Slottet.

År 1908 inleddes avstyckningar från Littera A, d v s von Post/Dyrssens mark. Det var i detta tidiga skede strandtomter på öns ostsida mellan Båtviken i norr och ägogränsen mot Littera B i söder. Tomten Solklint, inköpt av O E Melin "Rö-Olle" kallad, var de första som såldes två år senare följt av Månsbo, inköpt av direktören för Prippts bryggeri i Göteborg; Wilhelm Månsson.

De sommarvillor som uppfördes på Stenungsön avvek drastiskt från de gamla uthyrningshusen i flera avseenden. De nya villorna var privatägda och uppförda av förmögna familjer från Göteborg och annorstädes som hade högt ställda krav på sitt sommarboende. Bostäderna skulle inrymma samma komfort som i de stadsvåningar de bebodde under den övriga delen av året.

Byggnaden skulle också genom sin stildräkt, utformning och storlek profilera ägaren utåt.

Den tidsperiod då de flesta sommarvillorna tillkom var mellan 1907 och 1920. Det var den tid då bebyggelsen i gemen stilmässigt präglades av jugendstil och nationalromantiska arkitekturströmningar.

Tidsperiodens byggande på Stenungsön skilde sig dessutom från den tidigare genom att byggnaderna uppfördes efter arkitektritade ritningar. Badbolagens hus för uthyrning var uppförda efter mönsterböcker och lokal byggnadstradition där byggmästaren och snickarna utformade huset. Från och med 1907 var det arkitekternas ritningar som var helt vägledande för såväl stommens konstruktion som utformningen av alla dekorativa detaljer både exteriört

och interiört. I de ritningar på hus på Stenungsön från denna tid som påträffats finns en mycket stor noggrannhet, med särskilda ritningar för de specialtillverkade fönstren, förstävningar i stommen och grindstolpar, inget lämnades åt slumpen. Arkitekten utarbetade även skriftliga anvisningar om hur bygget skulle genomföras. Under rubriken "Allmänna Bestämmelser" i "Arbetsbeskrifning till villabyggnad å Stenungsön för direktör Axel Nordström" sägs följande:

"Samtliga materialier som komma att användas till byggnaden skola vara av fullgod beskaffenhet. Byggnadsarbetet skall utföras på ett omsorgsfullt sätt af dugliga arbetare under ständig uppsikt af skicklig förman."

Arkitekten som skrev detta var Gustaf Elliot, den arkitekt som ritat flertalet av sommarvillorna från nämnda tid på Stenungsön. Elliot var själv sommarboende på Stenungsön och genom kontakter med andra sommargäster gavs han möjlighet att på platsen resonera med byggherrarna om husens utformning. Elliots yrkesutövning kretsade dock huvudsakligen kring Göteborg, där han också hade sitt arkitektkontor, och han har främst gjort sig känd som arkitekt för flerbostadshus i tegel i stadsdelar som Olivedal och Kommendantsängen.

Elliot's villor är samtliga mycket stora. Stildrag som går igen är de segmentbågeformade frontespiserna och takkuporna samt det dekorativa användandet av rundslipad natursten i såväl grundmurar som skorstenar. Stor variation finns däremot mellan villorna vad gäller byggnadshöjd, takform där såväl valmade som sadeltak och brutna tak förekommer samt i fråga om symmetri. Elliot ritade såväl villor med strikt symmetriskt uppbyggda, nästan klassicistiskt utformade fasader med frontespis samt balkong buren av grova pelare centralt placerade på fasaden såsom exempelvis villa Gläntan, liksom villor medvetet präglade av assymetri genom förskjutna frontespiser och blandningar av olika takformer. Genom det stora antal sommarvillor som Elliot ritade på Stenungsön är det spännande för en nutida betraktare att jämföra olika villor och se dem som exponenter för tidsperiodens olika stilströmningar tolkade av en och samma arkitekt.

En annan arkitekt som stått för utformningen av flera hus på Stenungsön är Sven Steen, chef för arkitektfirman F. O. Pettersson och söner i Göteborg, och tillika son till firmans grundare. Steen var liksom Elliot sommargäst på Stenungsön och inköpte omkring 1920 den av Sirenius uppförda villa Skogshyddan vilken han snart därefter omgestaltade genom tidspräglade utbyggnader på bägge gavlarna. Sven Steens viktigaste byggnadsverk på Stenungsön, villa Månsbo och villa Talludden, tillkom dock under 1910-talet.

Dessa båda byggnader skiljer sig markant i fråga om utformning från de av Elliot ritade husen. Båda är mycket högre i två och en halv våning med branta tak. Byggnaderna karaktäriseras av sina raka linjer och sitt sublima men ytterligt vackra detaljer och fasaddekorationer. Villa Talludden är det enda hus på Stenungsön från denna tid som reveterades, d v s gavs en putsfasad. Särskilt den senare villan för associationerna till praktvillor som vid denna tid presenterades i arkitekturtidsskrifter på kontinenten eller i Storbritannien.

Avstyckningarna gjordes succesivt allt eftersom köpare visade intresse av att uppföra sig ett sommarhus på Stenungsön och därmed inköpte mark för detta ändamål. Antalet avstyckningar ökade konstant under 1900-talets första decennium med en kulmen omkring 1911. Utvecklingen talade för att behovet av byggbar tomtmark för sommarvillor skulle vara stor även i framtiden. I detta skede bildades ett bolag, AB Stenungsöns sommarhem, vilket

inköpte den sydöstra delen av Stenungsön för att där genomföra samlade tomtavstyckningar och försäljningar. Totalt uppgick antalet tomter på den avstyckningskarta som gjordes upp för denna tomtförsäljning till drygt 40 stycken. Initiativtagare till bolaget var Herman Lindqvist, ägare till Triangelns Kaffe i Göteborg. Lindqvist inköpte för egen del några av tomterna i den norra delen av detta område och lät här bygga dels en sommarbostad åt sig och dels ytterligare några hus alldeles intill.

Någon riktig succé blev aldrig AB Stenungsöns sommarhem, inte om man skall döma av antalet hus som uppfördes i denna del av Stenungsön. Anledningen kan delvis tillskrivas det faktum att tomterna ansågs små och att köparna därför köpte flera lotter på en gång. Sålunda inköpte exempelvis grosshandlare Karl Erik Hasselblad halvön Lilla Huvud på södra delen av Stenungsön, sedermera benämnd Ljungbacken, vilken sammanlagt bestod av sex tomtlotter. Totalt uppfördes endast åtta sommarvillor på Stenungsöns sommarhems tomtavstyckningar under tiden fram till 1940-talet.

Den avstyckningskarta som upprättades visar på ett pedagogiskt sätt hur högt förväntningarna var ställda. Alltjämt kan man från dagens kartor med ägofigurerna inritade få en idé om hur man vid denna tid tänkte sig utformningen av sekelskiftets villastäder med ett vägnät som slingrar sig fram mellan höjderna och med tomter sammanfogade i kvarter.

Successivt skedde under 1910-talet en förtätning av den centrala delen av Stenungsön. I och med 1920-talets inträde började von Post/Dyrssen att försälja inte bara obebyggda tomter utan även sina hitintills uthyrda bostadshus med tillhörande tomter. Det första av dessa var villa Skogshyddan vilken som nämnts såldes till Sven Steen. Successivt minskade andelen hyrande sommargäster på Stenungsön till förmån för sommarboende med egna sommarvillor. Den uthyrningsverksamhet som kvarstod längst var knuten dels till badbolagets "Hotellet" samt den pensionatsverksamhet som bedrevs i Slottet och Breidablick under Magda Österberg och senare Petri.

Som nämnts tidigare hyr man ännu ut i badhuset, men denna uthyrning är ju inte knuten till husets ursprungliga användning.

Den största tomten som avstyckades och försålades på Stenungsön var den i sydost belägna Stenungsön 1:90 vilken inköptes och bebyggdes av Axel Nordström, direktör för Kol och Koks i Göteborg.

Jordbruket i den norra delen av ön hade arrenderats ut sedan S A Österbergs förvärv av fastigheten. Under 1930-talets slut önskade ägaren till marken, Magda Österberg, att försälja marken kring de gamla beteshagarna och åkermarken samt den handelsträdgård som var belägen invid den Röda Stugan. De tomter som kom till här, kom endast delvis att byggas.

Området gavs av de gamla Stenungsöborna namnet EPA-dalen, sannolikt som ett resultat av att denna del bebyggdes med mindre och enklare fritidshus. Namnet förekommer även på andra håll i landet.

Det KF ägda reseföretaget RESO visade vid samma tid intresse för att köpa in mark och till Stenungsön förlägga en semesteranläggning. Planerna motarbetades aktivt av de gamla sommargästerna på Stenungsön som bildade ett bolag, Stenungsöns Havsbud AB, med uppgift att köpa upp tomtmark av såväl von Post/Dyrssen som Österberg för att undanröja hotet om en större exploatering på Stenungsön. Drivande i denna fråga var några av de mer

inflytelserika sommargästerna vid denna tid, däribland Konsul Gunnar Beyer och rektor Robert Melin. Under 1940-50-talen genomfördes samlade avstyckningar för fritidshus i norr om hagmarken, sydost om Storeviken samt väster om Furukullen.

Genom olika beslut av länsstyrelsen och kommunen 1962 resp. 1976 har det under senare år i praktiken rått byggnadsförbud på ön, vilket sannolikt har haft betydelse för att bibehålla den befintliga bebyggelsestrukturen.

"GROSSHANDLAREPOKENS" VILLOR

Nedan görs en beskrivning av de sommarvillor som uppfördes under perioden 1906-1936 och som uppfördes som privata sommarvillor med egen tomt. Beskrivningen utgår från riksväg 160 och fortsätter norrut utmed Norra Övägen, Lagmansvägen, Aschebergs allé, Metcalfes väg, Kullgrens väg för att avslutas utmed John Forsells väg och Österbergs väg. Sist görs en presentation av villorna söder om väg 160 med början från norr.

22. TALLUDDEN

Stenungsön 1: 65

Villa Talludden uppfördes 1912. Byggherre var Konsul Carl Kindahl, ägare till Gumperts bokhandel i Göteborg. Ritningar till byggnaden hade utarbetats av F O Petterson och söner i Göteborg där Kindahls svåger, Sven Steen var chef.

Villa Talludden skiljer sig i hög grad från övriga villor från samma tid, dels genom sina raka distinkta linjer samt att byggnaden som enda byggnad från denna tid är reveterad upp till röstet. Byggnaden är i två och en halv våningar med hel källarvåning och belägen i slutningsläge.

Den har en frontespis på var långsida med mycket fint utformade burspråk vilka i sig för tankarna till holländsk renässans. Åt sjösidan finns en loggia och åt norr ett utskjutande trapphus - särskilt ämnat för tjänstefolkets behov med piskbalkonger på var sida.

Samtliga fönster är försedda med fönsterluckor vilka fyller både praktiska och estetiska syften. Flertalet av fönstren har öppningsbara överluffer med blyinfattat glas av en ovanlig typ.

Grunden är spritputsad och gråmålad. Fasaden är slätputsad och vitmålad medan gavelfälten är klädda med locklistpanel av en för byggnaden karaktäristisk typ. Taket är täckt med tegel. En större tillbyggnad i en våning innehållande köksutrymmen och vars tak fungerar som terrass tillkom under 1930-talet. Såväl ovan entrén som i loggian åt sjösidan finns figurativt måleri på putsytan.

Byggnaden har i mycket liten grad förändrats från dess byggnadstid såväl exteriört som interiört.

Till anläggningen hör en lekstuga, båthus, ett varmbadhus samt egen brygga med kallbadhus. Den stora tomten omgärdas av en kraftig och hög stenmur med ett imponerande entréparti bestående av höga granitpelare krönta av granitklot.

Den stora tomten är en skogstomt bevuxen med företrädesvis gran och tall men med flera mer exotiska inslag däribland rhododendronbuskar.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört mycket väl bevarad, och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal, såväl som för tidens sommarnöjesideal.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, inbegripet snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp. Kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

23. SOLKLINT

Stenungsön 1: 9

Tomten inköptes som en av de allra första privata tomterna från Sirenius arvingars markinnehav. Köpare var grosshandla-re Olof E Melin, "Rö-Olle" kallad och året var 1909. Sannolikt var det Melin som under de närmaste åren därefter lät uppföra de befintliga byggnaderna.

Villa Solklint är högt belägen med utsikt över Stenungsund. Enstaka bilder av anläggningen finns dokumenterade av fotografen Ingeborg Enander från den tid då konsul Albert Billner var ägare (omkring 1930-talet). På dessa fotografier är huset klätt med spånklädsel och brunlaserat/tjärat.

Bostadshuset bestod enligt samma bilder av en T-formad huskropp, såsom idag. En mindre stuga var belägen snett bakom det stora huset. Idag är dessa hus sammanbyggda med varann och stora exteriöra förändringar har skett i samband med sentida ombyggnader. Då tillkom också garaget samt takkuporna åt sjön. Vidare utbyttes fasadklädseln mot den befintliga av typ lockpanel i nedervåningen och fasspontpanel i övervåningen. Färgsättning en är idag gråvit.

På tomten finns en äldre lekstuga vilken bibehållit sin spånklädsel och sin ursprungliga karaktär. På tomten finns dessutom ett mindre uthus nere vid sjön samt en brygga med badhus, båda med modern karaktär.

Tomten har till stor del berg som går i dagen och vegetationen är sparsam med enstaka tallar.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är idag förändrad jämfört med sitt ursprungliga utseende. Exteriören kan vid tillfälle återställas i ett skick mera likt det ursprungliga.

24. GRANHÄLLA

Stenungsön 1: 245

Tomten styckades av och frånsåldes år 1913. Bostadshuset tillkom sannolikt ungefär vid samma tid. Byggnaden är högt belägen med utsikt mot Stenungsund och består av en mindre byggnad med brutet tak och frontespis åt sjösidan. En utbyggnad symmetriskt placerad på långsidan åt sjön finns samt en veranda åt västra långsidan.

Utformningen är tämligen enkel utan några framträdande snickerier. Av fönstren är alltjämt flertalet korsformade. Panelen är av typ fasspontpanel medan grunden är av huggen granit.

Tomten är en skogstomt där berget delvis går i dagen. Vegetationen består företrädesvis av tall. En terrassering finns väster om bostadshuset.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad, vilket även gäller färgsättningen.

25. MÅNSBO, numera SOLVIKEN Stenungsön 1: 12

Tomten inköptes 1910 av direktören för Pripps och Lyckholms bryggerier, Vilhelm Månsson. Ritningar till bostadshuset upprättades på F O Pettersons arkitektkontor och är signerade av Sven Steen. Villan är liksom Villa Talludden, vilken även den ritades av Steen, en högrest byggnad i två och en halv våning.

Byggnaden är högt belägen och med sin storlek är den en av de dominerande villabyggnaderna utmed Stenungsöns östsida. Månsbo har senare döpts om till Solviken, men i denna beskrivning använder vi det äldre namnet.

Villa Månsbo har ett brant brutet tak, med frontespis åt sjösidan och en rak takkupa på långsidan åt väster. Dekoren på fasaden är till övervägande del sparsam och utgörs främst av variationerna i panel, där locklistpanel valts till röstena medan nedervåningen är klädd med fasspontpanel. Fönstren är delvis ursprungliga och av jugendtyp med tre smårutor i fönstrets övre del. Åt sjösidan är dock flertalet utbytta mot moderna perspektivfönster. Invändigt har byggnaden boaseringar i salongen samt en öppen spis i kalksten.

Invändiga förändringar har skett i samband med invändig isolering men karaktären är trots detta mycket välbevarad.

Under 1920-talet tillbyggdes vid den norra gaveln en musikpaviljong. Ritningarna till denna är gjorda av Göteborgsarkitekten R O Svensson. Tillbyggnaden bar till skillnad från byggnaden i övrigt en klassicistisk prägel genom sina fyra kolonner åt sjösidan med doriska kapitäl samt tandsnittet under tak. Fönstren utmed de mjukt rundade hornen på denna byggnad med dess spröjsning och fönsterfoder är mycket fina snickeriarbeten. Entrén till altanen kröns av ett överstycke i segmentbågeform i vilket ett sirligt "M", som i Månsson, är infällt. Framför huset är en altan uppmurad med ett fint räckverk med svarvade dockor.

Väster om Villa Månsbo finns en mindre långsmal byggnad i en våning, uppförd som gäststuga, med stor glasad veranda utmed hela byggnadens längd. Till tomten, som huvudsakligen är en skogstomt men åt sjösidan är sparsamt trädbevuxen, hör också egen brygga med badhus, en byggnad med mycket karaktäristisk takform, samt en egen tennisplan belägen längst inne i Båteviken. Båtbryggan är numera förstärkt för att kunna nyttjas av missionsfartyget Elida IV.

En annan byggnad, idag på fränsåld och avstyckad fastighet är belägen söder om villan. Denna uppfördes omkring 1930 för Vilhelm Månssons dotter.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Sommarvillan är exteriört mycket väl bevarad och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad. Kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

Övriga byggnader på tomten är även de exteriört väl bevarade och dessa byggnaders exteriöra karaktär bör inte förvanskas.

26. SKOGSHYDDAN

Stenungsön 1: 119

Skogshyddan är en av de villor som lät uppföras av det badbolag som initierades av Carl Sirenius och som var ämnade för uthyrning. Sannolikt uppfördes byggnaden mellan 1870-1880. Byggnaden fick två tillbyggnader någon gång mellan dess tillkomst och 1920-talet, det rör sig om det framskjutna mittpartiet åt Båteviken samt en mindre utbyggnad på baksidan.

1920 inköptes byggnaden med ett omgivande markområde av arkitekten Sven Steen. Ursprungligen gick vägen mellan norra och södra Stenungsön alldeles intill Villa Skogshyddan.

Steen inköpte dock marken framför huset varefter vägen flyttades längre österut. Ungefär vid tiden för köpet uppgjordes ritningar, signerade av Steen själv, för tillbyggnader vid båda gavlarna. Tillbyggnaderna bar klassicistiska stildrag med spröjsade sexdelade fönster krönta av lunettfönster.

Villa Skogshyddan är uppförd på en hög gråstensgrund. Stommen i den äldre delen är sannolikt timrad medan de senare tillbyggnaderna är i resvirke. Fasaden är genomgående klädd med profilerad locklistpanel. Lister och fönsterfoder är målade i mörkbrun färg medan fasaden i övrigt är vitbeige.

Villa Skogshyddan omges idag av en hög tuktad häck. Trägrindarna, belägna på var sida om villan, är designade på Steens kontor och med en tidstypisk utformning.

Nordost om villan finns ett mindre uthus, vilket även det givits en 1920-talsprägel.

Tomten utgörs dels av en gräsplanterad plan framför huset och dels en glest trädbevuxen skogsbacke bakom huset.

KULTURHISTORINSK BEDÖMNING

Byggnaden som är exteriört väl bevarad ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det sena 1800-talets sommarnöjesideal men med utbyggnader präglade av 1920-talets formspråk. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad och detta inbegriper snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

Uthuset bör bevaras med dess befintliga karaktär.

27. TALLBACKEN

Stenungsön 1:185

Fastigheten avstyckades år 1911. Sannolikt uppfördes huset på tomten ungefär vid samma tid. Bostadshuset är högt beläget på en smal avsats på Furukullen. Utformningen ansluter tämligen väl till bostadshuset på tomten Granhälla, d v s med brutet tak, frontespis åt sjösidan, fasspontpanel i nedervåningen samt locklistpanel i röstet. Villan har utkragad övervåning. En utbyggd glasad veranda finns åt sjösidan uppbyggt av betongplintar. Fönstren är huvudsakligen av jugendtyp med småspröjsade övre luft. Grunden är en gråstensgrund.

Den mycket branta tomten är en ren skogstomt med gles trädvegetation, företrädesvis av tall.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida. Genom sitt läge och utformning är den en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad. Detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

28. FURUHÅLL

Stenungsön 1: 222

Tomten avstyckades 1911 och bostadshuset uppfördes 1914-15 av Major Henrik A Stjernspets. Byggnaden är enligt uppgift ritad av Gustaf Elliot. Den är högt belägen i en brant sluttning vid korsningen Beyers backe/Lagmansvägen. Byggnaden består av en L-formad huskropp. Enligt äldre fotografier av Ingeborg Enander var byggnaden ursprungligen klädd i fasspontpanel och sannolikt rödmålad med vita lister. Idag är byggnaden helt klädd med vit fasadplåt. En annan mer påfallande förändring är altanen/balkongen utmed gaveln åt sjösidan som idag är helt inbyggd och glasad. Genom de ombyggnader som genomförts på byggnadens yttre har mycket av dess ursprungliga karaktär försvunnit.

Tomten är en glest trädbevuxen skogstomt.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och är genom sitt läge och ursprungliga utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras.

Exteriören bör vid tillfälle återställas i ett skick mera likt det ursprungliga.

29. FURUKULLEN

Stenungsön 1:192

Furukullen, belägen överst på berget med samma namn, avstyckades 1911. Ägare var en av delägarna till badbolaget, Carl Sirenus dotter Helga, gift med major Stafs von Post. Ritningar till bostadshuset är utförda av N Andersson och Co i Göteborg och byggmästare var Axel Johansson i Göteborg. Huset uppfördes 1911-12.

Byggnaden består av en L-formad huskropp i två våningar med en utbyggnad åt väster i en våning. Karaktäristiskt för byggnaden är det brutna halvvalmade taket.

Byggnaden har genomgått en tämligen genomgripande exteriör förändring genom tilläggsisolering. De ursprungliga fönstren är utbytta och ersatta med perspektivfönster. Fasaden är klädd med modern locklistpanel och vitmålad.

Till bostaden hör ett garage, uppfört 1980 på platsen för en tidigare uthusbyggnad. En mindre lekstuga finns på tomten.

Tomten omges av skog men dess centrala del består av gräsmatta.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är belägen i ett dominerande läge på bergets topp.

Den har genomgått relativt omfattande exteriör förändring. Byggnaden ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida. Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras.

30. STUGAN

Stenungsön 1:15

Fastigheten Stugan såldes och avstyckades år 1910. Köpare var kamrer John Berg, Stockholm. Byggnaden är uppförd på en smal terrass utmed bergets sluttning.

Villan, som sannolikt uppfördes ungefär kring 1910, är en förhållandevis liten byggnad uppförd i två våningar. Ursprungligen har den haft en nationalromantisk prägel, sannolikt med en rödmålad fasad och med vita lister och foder.

Nedervåningens södra kortsida har ursprungligen varit öppen. Byggnaden har senare, sannolikt under tiden 1930-60, klätts med rosa asbestcementskivor.

Fönstren som ursprungligen varit småspröjsade har delvis utbytt och ersatts med moderna tvåluftsfönster. Mycket av byggnadens ursprungliga utformning finns sannolikt kvar under skivtäckningen. Byggnaden är trots sin ringa storlek och trots fasadens klädsel mycket karaktärsfull.

Tomten är en glest trädbevuxen skogstomt.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida. Genom sitt läge och utformning är den en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden ligger i en kulturhistoriskt värdefull miljö och bör därför bevaras. Exteriören bör vid tillfälle återställas i ett skick mera likt det ursprungliga.

31. SOMMARSTUGAN NR 1

Stenungsön 1: 223

Bostadshuset på ovan nämnda tomt uppfördes ursprungligen närmare Allén d v s några hundra meter längre norrut på tomten 1: 74 av kapten Gustaf Ljungberg från Skövde. Sannolikt var detta under 1910-talet. Byggnaden har senare flyttats till nuvarande plats.

Det befintliga huset, beläget invid korsningen Lewenhaupts väg/von Posts väg, består av en långsmal huskropp med ett brant brutet tak. Dagens byggnad har moderna spröjsade en-luftsfönster, svart taktegel och ljusblå locklistpanel.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Bebyggelsen på tomten har kvar delar av dess ursprungliga prägel. Bebyggelsen ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

32. SOMMARSTUGAN NR 2 1:75+1:87

Stenungsön 1:74 +

Tomterna avstyckades 1913-1916 och köpare var kapten G. Ljungberg från Skövde. Den norra av tomterna inköptes från Stefanus Österberg medan övriga inköptes av Sirenus arvingar. Det befintliga huset på tomten är sannolikt uppfört under 1910-talet och har ursprungligen haft stora likheter med huset på fastigheten Stenungsön 1:223. Byggnaden har liksom denna ett brant brutet tak och består av en långsmal huskropp. Fasaden är klädd med lockpanel och brunmålad. Byggnaden är på sydsidan tillbyggd med en våning i vinkel. Fönstren är samtliga utbytta och ersatta med moderna småspröjsade enluftsfnster. På tomten finns en gäststuga, även den troligen från 1910-talet. Denna har i sen tid tillbyggt med ett garage i norr.

Tomten är tämligen tätt bevuxen med tall och björk

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Bebyggelsen på tomten har kvar delar av sin ursprungliga prägel. Den ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida.

33. EKEBACKEN

Stenungsön 1:78

Tomterna avstyckades och såldes av Österberg år 1916 och 1917. Köpare var Carl Flack, chef för Svenska Stålbolaget i Göteborg. Bostadshuset, högt beläget och vettande ut mot Allén, ritades av Gustaf Elliot och uppfördes ungefär vid samma tid.

Byggnaden är exteriört väl bevarad med stilmässig prägel av såväl jugend som klassicism. Huset utmärker sig genom sitt brutna och valmade tak täckt med svart glaserat tegel, sina halvrunda vindskupor och sina fönster i övervåningen med segmentbågeformade överstycken. Åt norr finns en frontespis samt en utbyggnad i en våning i form av en glasade veranda med mjukt avrundade hörn. Fönstren har sexdelade fönsterluft och enkelt utformade fönsterfoder. Fasaden är klädd med fasspontpanel och gulmålad. Interiört är byggnaden enligt uppgift tämligen förändrad efter en ombyggnad under 1940-talet. Framför den glasade verandan finns terrass i tuktad granit. Tomten är delvis skogbevuxen.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING

Byggnaden är exteriört väl bevarad och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad, detta inbegriper snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

34. SOLHYDDAN

Stenungsön 1:5

Tomten Solhyddan var en av de första tomterna som avstyckades för sommargäster på Stenungsön. Detta skedde 1907 och köpare av tomten var Gustaf Elliot. Här lät han för sin moders räkning uppföra en sommarvilla omkring 1908 och ritningarna stod han för själv. Under mitten av 1910-talet köptes fastigheten av Herbert Metcalfe, direktör för rederiet Svenska Lloyd, som brukade villan som provisoriskt sommarresidens medan hans anläggning Ekudden färdigställdes.

På tomten Solhyddan finns två byggnader, varav det ena är den av Elliot ritade sommarvillan, benämnd Blåsut. Denna har ett för byggnaden mycket karaktäristiskt brutet kuverttak vilket är utsvängt nertill. Byggnaden har en tämligen kvadratisk utbredning med ett utskjutande gavelparti åt norr. Grunden är av grovt tuktad granit. Fasaden är klädd med fasspontpanel och gulmålad. På taket finns ett antal takkupor med varierad utformning och asymmetriskt placerade. Senare förändringar i exteriören är en utbyggnad i form av en sned täcka åt söder samt utbyte av de ursprungliga fönstren till perspektivfönster.

Nedanför Blåsut i en kraftig nordslutning ligger en bungalow som användes som lekstuga av Metcalfes döttrar.

Tomten som omges av en hög häck är gräsbevuxen och har enstaka fruktträd.

Nordost om villa Blåsut har det tidigare legat en tennisbana.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Sommarvillan Blåsut har en relativt väl bibehållen exteriör. Den ingår i den väl bevarade och sammanhållna bebyggelsemiljön på Stenungsöns nordostsida och är genom sin utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad och detta inbegriper snickerier, ursprungliga fönster, färgsättning och paneltyp. Önskvärt vore att perspektivfönstren i framtiden ersätts med fönster liknande de ursprungliga.

35. GLÄNTAN

Stenungsön 1: 136

Tomten är tämligen stor med utsikt över "havden" på Stenungsösidan. På en terrass ovan det plana landskapet ligger villa Gläntan. Byggnaden är ritad av Gustaf Elliot och uppfördes omkring 1915 åt läkaren Berthold Carlsson.

Villa Gläntan har ett brutet valmat tegeltäckt tak. Åt sjösidan, den sida herrskapet ursprungligen nalkades byggnaden, finns en segmentbågeformad frontespis. Framför denna finns en stor balkong med räckverk med svarvade dockor uppburen av kraftiga pelare. Sammantaget ger detta byggnaden en mycket klassicistisk prägel. Fönsterfoder, dörrar och lister är vackert arbetade. Ett halvrunt burspråk är utbyggt på sydgaveln.

Byggnaden är interiört välbevarad med snickerier, takbjälkar, lister och räcken. En vitkalkad öppen spis med jugendprägel finns i salongen.

Den stora tomten är gräsbevuxen och öppen åt sjösidan. På äldre fotografier redovisas här en anlagd trädgård med trädkantad tillfart. Bakom villan växer höga trad, företrädesvis ek och bok.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört mycket väl bevarad och är genom sin placering och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad och kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt vilket inbegriper bevarande av snickerier, fönster, dörrar, färgsättning samt paneltyp.

36. EKUDDEN OCH SYNVILLAN Stenungsön 1: 67 + 1: 216

Ekudden tillkom som det första privata och enskilt belägna sommarnöjet på ön omkring 1885. Ägare till denna fastighet var då Johan Sjöholm, direktör för Lindholmens Mekaniska Verkstad i Göteborg. Denne lät uppföra dels en större sommarvilla åt sig och sin hustru, vilken anses ha stått på samma plats som den senare villan på Ekudden. Han lät även uppföra ett mindre bostadshus åt sina döttrar vilket är samma hus som idag ligger på fastigheten 1: 216 och som kallas Synvillan.

Ekudden såldes under mitten av 1910-talet till Herbert Metcalfe, direktör och grundare av rederiet Svenska Lloyd AB. Denne lät riva den sjöholmska villan och uppföra en ny efter ritningar av Gustaf Elliot. Byggnaden stod färdig omkring 1917 och var en av de allra största på Stenungsön. Mellan villan och sjön anlades en stor trädgård med terrasseringar. Till anläggningen hörde såväl egen stenbrygga täckt med skifferplattor, pumphus för saltvatten till den privata badinrättningen, stall, snickarbod och höns hus. Den stora villan på Ekudden eldhärjades under 1960-talets slut och brann ner till grunden. Idag återstår endast grundmurarna av denna stora byggnad samt några av uthusen, allt väl inbäddat i lövsly.

Den lilla stugan, Synvillan, fungerade under Metcalfes tid först som tjänstebostad åt trädgårdskarlen på Ekudden och från och med mitten på 1920-talet som sommarbostad åt Metcalfes döttrar. 1926 förlängdes byggnaden åt norr och vid samma tid fick byggnaden sina taklyft och loggian på övervåningen.

Synvillan är klädd med fasspontpanel och vitmålad i nedervåningen medan den utkragade övervåningen är brunmålad och klädd med locklistpanel vilken är spetstandad nertill.

Tomten kring Synvillan är huvudsakligen öppen med ekskog norr om huset.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Synvillan är exteriört väl bevarad och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriörens karaktär bör inte förvanskas.

37. FAGERVIK Stenungsön 1: 229

Fastigheten inköptes 1907 av stadsåklagare Willgot Kullgren vilken här lät uppföra en sommarvilla, ett mindre bostadshus som kan ha tjänat som gäststuga eller bostad för tjänstefolket, ett ponnystall samt en privat kägelbana. Bostadshuset som tillhörde ett av de större på ön brann ner till grunden vid en eldsvåda 1963.

Det mindre bostadshuset står alltjämt kvar. Det har ett brant tak och en utkragad vindsvåning. Byggnaden har genomgått omfattande förändring, sannolikt under 1960-talet, genom ändringar av fönster- och dörröppningar, utbyte av fönster samt genom tillkomsten av en modern skorsten i liv med ena långsidans vägg, vilket ger byggnaden en helt modern prägel.

Kägelbanan, inrymd i en långsmal byggnad, är uppförd med enkel brädvägg, med sadeltak och med spröjsade fönster, sannolikt helt intakt sedan byggnadstiden. Byggnaden är troligen

samtida med huvudbyggnaden, däremot är det troligt att själva kägelbanan är äldre och denna kan vara inköpt till Stenungsön från Uddevalla på slutet av 1800-talet.

Bebyggelsen på tomten är belägen i en vacker glänta omgärdad av ekskog.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Det lilla fritidshuset är idag kraftigt förändrat. Kägelbanan är kulturhistoriskt värdefull, därtill mycket väl bibehållen, och bör bevaras.

38. SOLBACKA

Stenungsön 1: 13

Tomten inköptes av kamrer Alfred Dahlström 1910 och bostadshuset på tomten lät uppföras av dennes maka, den vid samma tid berömda skådespelerskan Gerda Lundeqvist-Dahlström. Arkitekt var Gustaf Elliot.

Det stora bostadshuset är uppfört i två och en halv våning och består av en enkel rektangulär huskropp med sadeltak. Mindre utbyggnader finns utmed båda kortsidorna. Ett burspråk finns på sydsidan och ett entréparti på norrsidan bestående av en halvrund terrass i sten på vilken vilar kraftiga pelare bestående av staplade runda stenar vilka i sin tur bär upp en balkong i övre våningen. Fasaden är klädd med lockpanel vilken tidigare var gråmålad men som idag är gul. Grunden är murad av vattenslipade stenblock. Taket är klätt med grönt glaserat tegel och har en mindre taklätta på var sida. I skorstenen är infogat flera mindre rundade stenar som dekoration.

Fönstren är näst intill samtliga småspröjsade tvåluftsfönster med tolv rutor i varje fönsterluft. Fönstren är försedda med fönsterluckor.

Interiören tillhör en av de originellaste på Stenungsön. Här har olika rum medvetet givits mycket skilda karaktärer. Så har exempelvis salongen givits en mycket rustik prägel med sina bröstpaneler och kassettak i mörka träslag medan hallen och trappan till övervåningen karaktäriseras av lätthet genom de segmentbågeformade väggfälten avdelade av smäckra och ljusa lister. Vindsvåningen har en uttalat allmogeromantisk prägel med sin väggklädsel av brunbetsad lockpanel samt stockpanel och grova takbjälkar. I huset finns tre kakelugnar varav en sannolikt från 1700-talet, en från tidigt 1800-tal samt en uppförd i kakel från olika stilepoker.

Nedanför det stora bostadshuset finns en mindre stuga vilken anses ha använts som bostad under byggnadstiden. Denna har en mycket konsekvent och stilren allmogeromantisk stildräkt.

Fönstren är i likhet med det stora huset småspröjsade och försedda med fönsterluckor. Byggnaden är klädd med stockpanel och brunmålad. Interiört har huset en national- eller allmogeromantiskt präglad inredning med väggfasta sängar och britsar, väggar klädda med stockpanel samt runda takbjälkar.

Längre ner mot sjön finns ett äldre härbre vilket enligt uppgift är ett av två härbren som ursprungligen är hämtat från Dalarna men som nedmonterats och flyttats till Stenungsön av fastighetens andre ägare, konsul Ivar Aspegren. Det ena av dessa stod ursprungligen på tomten men flyttades senare vidare till fastigheten Stenungsön 1: 218 där det alltjämt står. Det som står på tomten Solbacken idag skänkte Aspegren ursprungligen till Stenungsöns

segelsällskap som lät uppföra det invid villa Drottningholm. Byggnaden har därefter i sen tid återuppförts på nuvarande plats.

På Hundholmen, den lilla udden som sticker ut i havet, stod tidigare en mindre och mycket hög byggnad som fungerade som badhus till fastigheten.

Tomten består av ett öppet parti omgivet av ekskog. Framför det stora huset är en grusad uppfart.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Samtliga byggnader på tomten är exteriört mycket väl bevarade och är vad gäller placering och utformning goda representanter för det tidiga 1900-talets förhärskande arkitektoniska stilideal. Byggnaderna är kulturhistoriskt värdefulla och bör bevaras. Exteriören på såväl det stora som det lilla huset bör bibehållas oförändrad, vilket inbegriper snickerier, fönster, dörrar, färgsättning och paneltyp. Befintliga interiördetaljer bör behandlas varsamt.

39. KOCKEGÅRDEN

Stenungsön 1:243

Kockegården uppfördes omkring 1916 och den första tomtavstyckningen för den nuvarande fastigheten gjordes samma år. Köpare av fastigheten var grosshandlare Bertil Kock vilken tillsammans med arkitekten Gustaf Elliot arbetade fram ritningar till byggnaderna på tomten. En senare ägare var chefen för Kungliga operan i Stockholm John Forsell.

Under dennes tid som ägare av fastigheten frekventerades Stenungsön flitigt av flera celebra operasångare. Sedan 1953 ägs Kockegården av Baptisternas ungdomsgård som på fastigheten bedriver lägerverksamhet.

Kockegården är i sin uppbyggnad en tämligen stram byggnad med ett allmogeromantiskt formspråk. Huskroppen är L-formad varav en del är uppförd i två och en halv våning och den andra en våning lägre. En senare utbyggnad är gjord åt sydväst. Fasaden är klädd med lockpanel och tjärstruken eller möjligtvis brunlaserad.

Taket var tidigare torvtäckt men detta är idag ersatt med lertegel. Den i övrigt enkelt utformade exteriören varierar med mindre mer påkostade detaljer såsom den mycket vackra pardörren med sitt överljusfönster samt de små halvrunda takkuporna.

Interiört förtjänar att nämnas det Forsellska musikrummet på vindsvåningen vilket är klätt med betsat kryssfananer och dekorativt målat. Byggnaden har genomgått en viss förändring för att anpassas till sin nuvarande användning men alltjämt finns ursprungliga lister, takutformning samt en kakelugn från byggnadstiden bevarade.

På den stora fastigheten finns ett mindre uthus, klätt med en panel som ansluter till den stora byggnadens. I dess ena hörn finns, som ett Elliotskt kännemärke, en mur av staplade stora runda stenar.

1960 uppfördes ett kapell, en byggnad bestående av ett sadeltak täckt med tjärpapp och med en glasad gavel bakom altaret. Den glasade gaveln vetter in mot ett skogsparti vilket gör solstrålarnas brytning i lövverket till en vacker upplevelse och en fin fond till altaret. På fastigheten finns vidare ett flertal mindre stugor i två grupper, avsedda för lägerverksamheten.

På fastigheten finns en äldre ladugård belägen i fastighetens nordöstra del. Denna, vilken idag synes vara utan funktion, uppfördes sannolikt kring sekelskiftet.

Kockegården är huvudsakligen en skogstomt företrädesvis bevuxen med gles ekskog. Vissa ädellövträd, däribland blodbok, finns invid Allén.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Bostadshuset har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets allmogеромantiska stilideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriörens karaktär bör inte förvanskas och ursprungliga fönster och dörrar samt färgsättning och paneltyp bör bevaras. Kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

40. VÄSTANGÅRDEN

Stenungsön 1:179

Västangården är en av de få äldre fastigheter som vetter mot Stenungsöns västsida. Sommarvillan är högt belägen i brant sluttning åt väster. Fastigheten avstyckades och frånsåldes 1916 och köpare var advokat Bengt Hessle. Sommarvillan är sannolikt uppförd ungefär kring samma tid och ritningarna är gjorda av Gustaf Elliot. Västangården ägs sedan 1957 av Baptisternas Ungdomsgård och drivs tillsammans med Kockegården som lägerskola.

Sommarvillan är en exteriört tämligen enkel byggnad bestående av en huskropp i en och en halv våning med brutet tak. Åt sjösidan finns en frontespis med välvt tak symmetriskt placerad på fasaden. Frontespisen flankeras av två mindre raka takkupor och framför finns en entre med välvt tak. Exteriört har byggnaden förändrats genom byte av panel till modern vitmålad lockpanel samt byte av fönster. Interiört finns ett fåtal detaljer bevarade såsom trappräcke och kakelugn.

På fastigheten finns två mindre uthus, varav det ena fungerat som mangelbod medan det andra varit lekstuga.

Tomten är en skogstomt huvudsakligen bevuxen med barrträd.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad.

41. TORPET

Stenungsön 1:85

Belägen i ostsluttning finner vi detta en och en halv vånings hus under ett brant tegeltäckt tak. Husets väggar utgörs av tjärstruket timmer. Fönstren är småspröjsade med blå omfattningar och fönsterluckor, en del fönster har dock bytts mot moderna utan spröjs. En likaså blåmålad grind med solstrålemönster leder in till gräsmattan som omger huset.

Fastigheten är i övrigt mestadels skogklädd.

Tomten köptes 1917 från Sirenus arvingar. Inspiration till det allmogеромantiska utförandet kan mycket väl ha hämtats från Kockegården, som uppfördes bara något år tidigare.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriörens karaktär bör inte förvanskas, vilket även gäller färgsättningen.

42. VÄSTANVY NR 1

Stenungsön 1: 61

Ett gult en och en halv vånings bostadshus under tegeltäckt sadeltak. På bottenvåningen liggande fasspontpanel och över den våningsskiljande listen stående locklistpanel. Huset har tredelade fönster med korspost och vita snickerier samt i nordvästra hörnet en i byggnadskroppen inbyggd veranda. Huset står på stenfot på en ganska oländig berg- och skogstomt, med som namnet antyder utsikt mot väster och över Storeviken.

Det uppfördes åt en rektor John Borelius från Filipstad, som 1911 köpte tomten av Sirenius arvingar. Namnet Västanvy sattes av säljarna på denna och den intilliggande tomten, och det är osäkert om det används idag.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

43. VÄSTANVY NR 2

Stenungsön 1: 62

En tvåvåningsbyggnad i vinkel under tegeltäckt sadeltak, fasaden klädd med stående locklistpanel, något utkragad på övervåningen och där också sågtandad i nederkant. Huset är delvis mycket förändrat och har moderna fönster.

Uppfördes samtidigt med Västanvy nr 1 åt grosshandlare Felix Wolff, som dock snart sålde det till Ivar Aaron, vilken lät köpa till mer mark och förstora tomten.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har förändrats avsevärt under senare tid men varsamhet bör ändå iakttas vid eventuella förändringar.

44. SOLBERGA

Stenungsön 1: 63

Bostadshuset är beläget på en höjd väster om Båtviken. Tomten inköptes 1911 av grosshandlare Hilmer Hedberg och sannolikt uppfördes bostadshuset vid ungefär samma tid.

Byggnaden bestod ursprungligen av en L-formad huskropp med brutet tak. Flera senare tillbyggnader samt den nya fasadbeklädnaden i rött tegel har dock kraftigt förändrat dess karaktär.

Huset är beläget på en hög terrass som åt väster avslutas av en stenmur och i väster av en brant sluttning.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har i sen tid genomgått omfattande ombyggnader varför mycket litet av den ursprungliga karaktären är bevarad.

45. ERIK och ANNIE ALFREDSSONS Stenungsön 1: 133

Arrendet av jordbruket på ön låg under många år i början på detta sekel i familjen Alfredssons händer, boende i arrendatorsbostaden (nr 17). Några av barnen fortsatte att arbeta på ön och sonen Erik kom också att bosätta sig här tillsammans med sin hustru Annie. 1935 fick de köpa denna tomt i den s k Ekbacken (inte att förväxla med villa Ekbacken vid Allén) och lät där uppföra sig ett hus, öns enda i funkisstil.

Det är ett nästan kvadratisk hus i två våningar under valmat tegelklätt sadeltak. Den vita fasaden är klädd med stående locklistpanel och fönstren är kopplade två- och treluftsfönster. På framsidan mot vägen finns också en veranda.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Huset är välbevarat exteriört och ett bra exempel på hur de funktionalistiska stilidealerna från trettioalets början togs emot i bredare folklager, och är dessutom ett exempel på den övriga bebyggelse, förutom sommarhusen, som har samband med verksamheten på ön.

Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad, detta gäller även snickerier, fönster, färgsättning och paneltyp.

46. STENUNGSBADEN Stenungsön 1: 259 + 1: 193

Ursprungsdelen i det som idag är Stenungsbadens hotellanläggning är den sommarvilla som här lät uppföras av Herman Lindqvist, direktör för Triangelns kafferosteri i Göteborg.

Ritningar till byggnaderna är signerade Robert V Andersson, Göteborg. Tomten ingick som en del i det markområde som inköptes och senare avstyckades i flera små fastigheter av Stenungsöns sommarhem AB där Lindqvist var den mest tongivande.

Det stora huset på tomten har på ritningarna en klar prägel av jugend med sitt brutna och tillika valmade tak samt sina avlånga frontespiser. En mindre byggnad, sannolikt uppförd som gäststuga är belägen strax norr om den stora byggnaden.

Den mindre byggnaden har ett spetsigt brutet tak. En utanpå liggande trappa leder till den övre våningen. Båda dessa byggnaders karaktär är på västsidan alltså avläsbar i fasaden. Anläggningen är senare påbyggd i flera skeden och idag domineras intrycket på övriga sidor helt av det moderna glasade terrasshuset åt sundsidan.

Nordost om dessa hus finns ett mindre bostadshus, vilket även detta är uppfört av Herman Lindqvist. Denna byggnad har en relativt enkel karaktär med brutet tak och taklättor på båda långsidor. Byggnaden, som idag innehåller kontorsutrymmen för Stenungsbaden, har i sen tid utökats med en lådformad tillbyggnad åt nordväst.

På tomten finns ytterligare en äldre byggnad, enligt uppgift bostad åt Herman Lindqvists trädgårdsmästare. Byggnaden som är belägen alldeles ovan riksväg 160 är en liten rödmålad stuga som troligen tillkommit vid samma tid som övrig bebyggelse på fastigheten.

Fastigheten har ursprungligen haft prägeln av skogstomt. Idag bar utbyggnader samt parkeringsplatser för hotellanläggningens gäster och personal tagit stora ytor i anspråk.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Genom de omfattande tillbyggnaderna är hotellbyggnaden en i det närmaste helt ny byggnad. Det bör dock ses som positivt om den kvarvarande västfasaden behålles för att därigenom ge byggnaden en historisk identitet. Trädgårdsmästarbostaden har en relativt välbevarad exteriör och bör bevaras.

47. ?

Stenungsön 1: 25

Byggnaderna på tomten är högt belägna med utsikt över sundet. Den uppfördes enligt uppgift av Herman Lindqvist (se föregående fastighet), sannolikt som bostad för någon av dennes döttrar. Något namn på detta hus har vi inte funnit. Anläggningen består av två byggnader, dels ett bostadshus i en och en halv våning och dels en mindre gäststuga, förbundna med varandra genom en veranda som är öppen åt öster.

Byggnaderna har båda nationalromantisk prägel och är klädda med panel på förvandring i nedervåningen och lockpanel i övervåningen. Färgsättningen är rödbrun med vita lister, vindskivor och fönsterfoder. Den stora byggnaden har en frontespis åt öster, en rak taklättå åt väster samt ett burspråk åt söder.

På tomten finns en terrassering med blomsterrabatter. I övrigt karaktäriseras tomten av hälleberg och gles tallskog.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriörens karaktär bör inte förvanskas.

48. KNALTEN

Stenungsön 1: 35

Tomten är liksom omgivande tomter i denna sydöstra del av Stenungsön avstyckad av Stenungsöns sommarhem AB. Villan på tomten uppfördes enligt uppgift av Herman Lindqvist omkring 1916.

Byggnaden ligger högt på en berghäll och är liksom grannhuset i norr präglad av nationalromantisk stil. Villan består av en enkel högrest byggnad med utkragad övervåning.

En veranda, sedermera helt inglasad är belägen utmed gaveln i öster. Fasaden är klädd med locklistpanel med brunmålad övervåning och vitmålad nedervåning. Av fönstren är flertalet av ursprunglig typ med jugendprägel.

Interiört finns flera detaljer som bär nationalromantisk prägel. Dit hör bjälkar i taket samt den öppna spisen och de väggfasta bänkarna på var sida om denna.

Tomten är en utpräglad skogstomt företrädesvis bevuxen med tall. På stora delar av tomten går berget i dagen.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad och kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

49. SOLHÄLLA

Stenungsön 1: 118

Villa Solhälla uppfördes av Ave Melin, grosshandlare och bankir från Göteborg, omkring 1917. Arkitekt var Gustaf Elliot vilken enligt uppgift själv ansåg denna byggnad tillhöra de mest lyckade av de villor han ritade på ön.

Villa Solhälla är en förhållandevis låg byggnad, formad som ett U runt en grusad gårdsplan. Byggnaden ger ett mycket rustikt intryck genom flitigt användande av granit i pelare, pilastrar samt i den spismur som på entrésidan genombryter träfasaden. I denna har Elliot i likhet med andra av hans byggnader använt sig av stora runda stenblock. Det rustika intrycket understryks även av anläggningens proportioner liksom av fasadbeklädnaden av mörk tjärad lockpanel. Även terrasserna och trapporna framför byggnaden bidrar till det rustika intrycket. Fönsteröppningarna är valvformade och tidigare har fönstren varit spröjsade men idag har dessa ersatts med helglasfönster. På såväl byggnadens västsida som östsida har byggnaden stora välvda takkupor. Av detaljer i fasaden förtjänas att nämnas de fint huggna kapitälerna på stenpelarna åt sjösidan.

Delar av det ursprungliga möblemanget skall enligt uppgift vara av samma typ som de som inköptes till Drottningholm, den av Gustaf Elliot vid samma tid ombyggda villan på norra Stenungsön.

Tomten är relativt bergig och bevuxen med gles tallskog. Flera fint utformade terrasser och trappor i granit finns framför villan.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden är exteriört väl bevarad och är genom sin utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets jugendpräglade villaideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriören bör bibehållas oförändrad inbegripet snickerier, stenarbeten, färgsättning och paneltyp och kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

50. SOMMARKLINT

Stenungsön 1: 4

Byggnaden uppfördes av konsuln och spannmålshandlare Ivar Hyllander omkring 1916 efter ritningar av Göteborgsarkitekten R O Svensson. Hyllander var vid samma tid också ägare till Koppers egendom strax öster om Stenungsund.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Bebyggelsen på tomten har i sen tid genomgått omfattande ombyggnader varför mycket lite av den ursprungliga karaktären är bevarad.

51. ?

Stenungsön 1: 42

Sommarvillan på tomten uppfördes enligt uppgift 1912 av en skeppsmäklare Dahlman. Under inventeringsarbetet har vi inte heller för detta hus funnit något namn.

Byggnaden har exteriört en tämligen enkel prägel och utgörs av en rektangulär byggnad med valmat och brutet tak. Åt sjösidan finns en frontespis och åt västsidan en rak taklätta.

Fasaden är klädd med lockpanel. Åt sjösidan finns en i huskroppen infälld öppen veranda.

Interiört är byggnaden väl bevarad med väggfasta bänkar, bröstpaneler och takbjälkar av ursprunglig typ.

På tomten finns ytterligare en byggnad, sannolikt äldre men under senare tid kraftigt moderniserad.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sitt läge och utformning en bra representant för det tidiga 1900-talets sommarnöjesideal. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriörens karaktär bör inte förvanskas och kvarvarande interiördetaljer bör behandlas varsamt.

52. LJUNGBACKEN

Stenungsön 1: 53

Tomten utgörs av en halvö, Lilla huvud kallad, i den sydligaste delen av Stenungsön. Tomten består av fem av de fastigheter som lät styckas av och försäljas av Stenungsöns sommarhem AB. Tomten inköptes omkring 1911 av Karl Erik Hasselblad, direktör för C W Hasselblad och Co i Göteborg.

Denne anlidade arkitektfirman Hans och Björner Hedlunds arkitekter för ritningar till en sommarvilla. Hans Hedlund var en av sekelskiftets mer framstående arkitekter i Göteborg med verk som Dicksonska biblioteket.

Karaktären på den Hasselbladiska villan präglas av nationalromantik. Byggnaden utgörs av en stor huskropp till vilken via en täckt gång är fogad ett s k herrum. Byggnaden har en medveten asymmetri såväl i sin planlösning som dess exteriör. Flera mycket fina snickeridetaljer är karaktäristiska för byggnaden däribland de stolpar i gången ut mot herrummet vilka är utformade som tvinnad tross.

På tomten finns en lekstuga, sannolikt från 1910-talet, samt en bod som under sen tid byggts till utmed båda gavlarna.

Närmast bostadshuset finns en trädgård med stenterrasser samt öppna gräsmattor. De perifera delarna utgörs av gles tallskog med halleberg som bitvis går i dagen. En hög stenvmur mellan två höjder väster om bostadshuset avdelar den inre trädgården från skogen utanför.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING:

Byggnaden har en relativt väl bibehållen exteriör och är genom sin utformning en god representant för de nationalromantiska stilströmningarna bland sommarvillor under 1910-

talet. Byggnaden är mycket vackert belägen på öns sydsida och därmed en framträdande byggnad från fastlandssidan. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull och bör bevaras. Exteriörens karaktär bör inte förvanskas, vilket särskilt gäller snickerierna. Den befintliga plåtpanelen bör vid tillfälle bytas ut mot träpanel av den typ byggnaden ursprungligen varit klädd med.

53. ELSVIK

Stenungsön 1: 90

Den mycket stora tomten, som upptar hela den sydvästra delen av Stenungsön, avstyckades och inköptes 1916 av Axel Nordström, direktör i kol koks och olja. Denne lät här efter ritningar av Gustaf Elliot uppföra en stor sommarvilla, sannolikt en av de största på ön. Till villan hörde både badhus samt trädgårdsmästarebostad. Utmed en del av fastighetsgränsen uppmurades en bred stenmur.

Några år efter tillkomsten brann bostadshuset ner till grunden och blev sedan ej återuppbyggd. Trädgårdsmästarebostaden, en mindre byggnad klädd i spån och tjärstruken, står alltjämt kvar i tämligen oförändrat skick. Stenmuren som delvis omger tomten liksom grundmurarna till villan är idag de synliga bevisen på att det här låg en av Stenungsöns större och mer påkostade sommarvillor.

KULTURHISTORJSK BEDÖMNING:

Den befintliga byggnaden, trädgårdsmästarebostaden, har en relativt väl bibehållen exteriör och är ett exempel på den övriga bebyggelse, förutom sommarhusen, som har samband med verksamheten på ön. Exteriören bör i huvudsak bibehållas oförändrad. Stenmuren runt tomten bör bevaras.

OM SOMMARÖN OCH DESS LIV

För att riktigt sätta in bebyggelsen i ett socialt sammanhang hade krävts en djupare undersökning än den här, med bl. a betydligt mer intervjumaterial. Vi vill ändå göra ett försök att teckna en bild av det liv som utspelat sig här och som bidragit till att forma karaktären hos öns bebyggelse, den som tillkommit under badorts- respektive grosshandlarepokerna.

Stenungsöns bebyggelse är till övervägande del uppförd som sommarbostäder, och öns liv under dessa nämnda tillkomstperioder skulle med en liknelse kunna ses som en teaters.

Liksom kvällarnas föreställningar där är kulmen och resultatet av dagarnas långa förberedelsearbete och repetitioner, kulissbygge m m, gick den största delen av året på ön åt till att förbereda sommarsångens "föreställning".

Efteråt ställdes husen i ordning för vinterförvaring, möblerna fick skyddsöverdrag och fönsterluckorna skruvades för.

Äpplen, päron, plommon och bär i öns många fruktträdgårdar plockades och togs om hand. Hus byggdes, målades eller reparerades (en särskild klausul i köpekontrakten förbjöd nya fastighetsägare att använda bryggan till virkesupplag under sommarmånaderna). På sensvåren gjordes i ordning för de annalkande sommargästerna. Det kunde enligt uppgift ta en dryg vecka per hus att städa och göra det beboeligt igen. Sommarhalvåret erbjöd alltså en del arbetstillfällen för lokalbefolkningen. Kokerskor, husor och barnsköterskor följde dock med herrskapsfamiljerna från staden, oftast Göteborg, men dessutom behövdes personal på Hotellet, i trädgårdar och även som gästar på de många nöjesbåtar som fanns på ön. Till de större grosshandlarvillorna hörde oftast två eller tre båtar; en större segelbåt samt en pojkbåt och senare även motorbåtar.

Flyttlassen kom med ångbåt från Göteborg, Kung Rane och Borgila bland annat men också andra tillhöriga Ångfartygs AB Bohuslänska Kusten. Egentligen anlöttes bara Stenungsund men på begäran, och då särskilt i flytt-tider, angjordes även Österbergs brygga på ön. De många kollina, kanske ett trettiotal för varje hushåll, kördes därifrån ut till husen av arrendatorn med häst och vagn. Som landförbindelse fungerade annars två större roddbåtar, ägda av öns två stora markägare.

För att handla kunde man också ha egen roddbåt att ta sig över till sundssidan med. Det som köptes där förefaller ha varit bröd, specerier och till viss del också kött. Färsivaror såldes annars ute på ön av försäljare som gick runt mellan husen och sålde fisk, grönsaker och kött.

Öns jordbruk, som var i funktion ungefär fram till andra världskriget, ägdes av först Kihlmans och sedan Österbergs men sköttes av en arrendator. Denne hade dock att utföra även många andra sysslor, exempelvis kan nämnas lövkattning, vilket trots att många av tomterna är barrskogstomter var ett omfattande arbete, särskilt som löven inte fick brännas på bad- och sommargästernas tomter utan först måste forslas bort.

Idag är de flesta tomter och trädgårdar inhägnade med staket eller häckar. Den allmänna förekomsten av hägnader är dock en relativt sen företeelse som bör kopplas till utförsäljningen och därmed privatiseringen av tomter från 1910-talet och framåt. Genom detta har man skurit av en del passager och genvägar som tidigare var möjliga. Man har också köpt och mutat in markremsor för att förstora sin trädgård men samtidigt har då

intelligande vägar fatt maka på sig. Ett exempel på detta är, såsom ovan nämnts, Skogshyddans trädgård. Gemenskapen sommargästerna emellan var dock enligt flera utsagor god, särskilt på den tätbebyggda nordvästra delen. Man tillhörde alla samma sociala skikt och hade seder och värderingar gemensamma. Danser och musikaftnar ordnades i societetssalongen, särskilt under den tid operachefen John Forssell bodde på ön. Att familjerna på detta sätt kunde umgås långa tider med varandra, oförhindrade av exempelvis skolgångar, avstånden i staden eller av vinterhalvårets mörka och kalla väder, var något som värdesattes mycket högt. Med början under slutet av förra seklet uppstod också de fantasifulla eller längtansfulla namn som byggnaderna på ön äger: Mont Alba, Alphyddan... En del namn anspelade på sol och sommar: Solklint, Solbacken, Sommarstugan; andra åter hämtade inspiration i naturen och omgivningarna: Ekudden, Tallbacken, Skogshyddan, Gläntan; en tredje grupp är de som fått namn efter sina ägare eller brukare: Månsbo, Kockegården, Gunnebo. Dyliga benämningar på hus och fastigheter var dock inte något som var karaktäristiskt för enbart Stenungsön utan tillämpades allmänt på sommarnöjen under dessa år. Det bör kanske ses som ett sätt att göra platsen till sin egen och skapa sig rötter och samhörighet. Man befäste ytterligare tryggheten i sin sommarvärld genom att utplåna eller komplettera de namn som platserna eller gårdarna traditionellt ägde och istället sätta dit ett eget.

Sommarbefolkningen på Stenungsön var kanske mer stabil än på större och mer utpräglade badorter som Marstrand eller Lysekil. Ursprungsidén med badorterna var den hälsobringande effekten av baden och vistelsen i havsluften, men societetslivet och rekreationen kom med tiden att bli ett allt viktigare motiv. På Stenungsön återvände de flesta badgästerna år efter år och blev "permanent" sommargäster, med detta menades att familjens vistelse på sommarnöjet var det viktiga, och att badandet och det offentliga societetsumgänget reducerades till en av ingredienserna i livet där.

Så småningom uppstod också önskan från flera av de familjer som hyrde på Stenungsön under sommarmånaderna att låta uppföra en egen sommarvilla på ön. Av någon anledning dröjde det ända till 1907 innan byggandet av egna sommarvillor blev vanligt, kanske beroende på ovillighet från markägarnas sida att sälja av mark, men när byggandet kommer igång rör det sig om helt andra hus än vad som fanns på ön tidigare.

Anknytningen till traditionell byggnadskultur bröts eftersom husen, eller snarare villorna, alla var arkitektritade, med instruktioner ner till minsta detalj om utförandet. Medan man tidigare samsats två och ibland fler familjer i samma hus blir det här frågan om stora och respektingivande sommarbostäder för endast en familj, men med gott om plats i gästrummen för släktingar och vänner. Till dessa privata sommarvillor hör dessutom i flertalet fall stora, ofta skogbevuxna tomter som skapar avskildhet gentemot grannarna.

Medan badorten tidigare varit bebyggd med hus som alla gått i ungefär samma stil och som skapat en enhetlig miljö med få revirgränser söker nu var och en manifesteras sig själv genom ett sommarresidens som även det skall vara en "individ" och skilja sig från de övriga husen, inte likna dem.

Förmodligen har tillkomsten av fler sommarvillor på ön framförallt inneburit att ännu fler människor kommit till ön, men det bör också fått till följd att det sociala livet förändrades. Eftersom man fick ökat boendetrymme kunde man ta med sig mer av tillbehören från livet i staden, och man fick på ett annat sätt än tidigare möjlighet att inkvartera tillfälligt besökande vänner och bekanta.

Även om detta inte är en fullständig bild kan man se att detta sommarliv har ställt speciella krav på utformningen av bebyggelsen, vilket vi menar har varit utslagsgivande för gestaltningen av Stenungsön.

SAMMANFATTNING

På Stenungsön finns bebyggelse och ombyggnader som härstammar från många olika tider, men det är under de tidsperioder vi beskrivit mellan 1846 och ca 1930 som ön formas till vad den är.

Ytterst få lämningar finns bevarade från det tidigare jordbruket på ön. Det öppna gärdet väster om byn i norr tillsammans med den sk Anghagen, längre västerut och norr om Storeviken, utgör idag de enda kvarvarande resterna av hemmanet Stenungsöns inägor. Detta gärde är därför angeläget att bevara fritt från bebyggelse även i fortsättningen. Det gäller även de hägnader i form av stengärdesgårdar som kantar dessa öppna marker.

De byggnader som har ett ursprung i 1700-tal eller tidigt 1800-tal är alla senare förändrade. Först i och med 1850-talet och framåt har vi byggnader och miljöer med sin ursprungskaraktär bevarad.

Den period som vi kallat badortsepoken har främst manifesterat sig i bebyggelsen längs Lagmansvägen, mitt emot Stenungsund. Avvikelse finns men bebyggelsen är förhållandevis enhetlig och ligger tätt samlad. Denna miljö är känslig, och eventuella förändringar av olika slag måste ske med stor varsamhet och urskiljning. Vi anser att detaljplanebestämmelser med inriktning på bevarande kan vara lämpade att reglera förhållandena här.

Den därpå följande bebyggelseepoken utnyttjade norra delen av ön liksom södra och mellersta delen av öns ostsida, med glest liggande stora hus på stora skogstomter. Detta område, med flera välbevarade hus, visar tydligt vilka stil- och sommarbostadsideal som då var förhärskande. Det är viktigt att bebyggelsebildens bevaras och att, även om nytillskott kan vara möjligt i vissa lägen, ingen mer omfattande förtätning sker på dessa tomter.

Ett riktmärke bör vara att de stora sommarvillorna även i framtiden skall vara de dominerande byggnaderna i dessa områden och utgöra referens vid utformningen av eventuella nya byggnader.

Tomterna på Stenungsön visar på en berikande variation vad gäller utformning. Har finns anlagda trädgårdar med terrasser, murar, trädgårdsbuskar och blomsterrabatter likaväl som obearbetade skogstomter. Flertalet av tomterna har en blandning av dessa trädgårdstyper. Risker för framtiden är dels att de stora anlagda trädgårdarna läggs igen för att de anses för betungande att sköta och dels att ambitionen att gestalta tomten efter eget tycke och smak är för högt ställda och att därmed exempelvis skogstomter planas ut genom påfyllning av matjord och tallar ersatts med äppelträd.

Stora uthuggningar av skogen är genomgående ett stort hot mot miljöns karaktär och trädfällning bör ske sparsamt. Särskilt angeläget för landskapsbildens är det att värna om den befintliga lövträdvegetationen på den norra delen av ön.

Byggandet av stora sommarvillor avlöstes på 1930-talet av ett antal mycket mindre sommarhus eller sommarstugor, främst kring Skomakarviksvägen och nordväst om Allén på den tidigare odlingsmarken. En stor del av dessa hus är brunmålade eller -laserade med liggande fjäll- eller stockpanel och med bl.a snickerier. De bildar dock inte så sammanhängande miljöer att det ur kulturhistorisk synvinkel bör läggas särskilda bevarandebestämmelser här. De är dock värdefulla som dokument över sin tid och en viss varsamhet i hanterandet av främst exteriörerna är inte bortkastad möda. Nybebyggelse är tänkbar inom dessa områden på de tomter som där är avstyckade men ännu ej bebyggda. Denna eventuella nybebyggelse bör anpassas till befintlig i fråga om volym och byggnadshöjd.

Mer preciserade rekommendationer för bebyggelsen finns vid respektive fastighets beskrivning.

Fastigheterna i bokstavsordning efter namn

1:177	Alphyddan	13
1:188	Arrendatorbostaden	18
1:262	Breidablick	20
1:237	Carlsborg	14
1:105	Drottningholm	17
1:268 (tid 1:78)	Ekebacken	32
1:67	Ekudden	34
1:90	Elsvik	43
1:133	Erik & Annie Alfredssons	39
1:229	Fagervol	34
1:184	Framnäs	11
1:182	Furuborg	11
1:222	Furuhäll	30
1:192	Furukullen	30
1:136	Gläntan	33
1:245	Granhälla	27
1:135	Gunnebo	18
1:139	Gustafsberg	12
1:134	Höjden	19
1:35	Knalten	40
1:243	Kockegården/Ungdomsgården	36
1:53	Ljungbacken	42
1:240+1:260	Lugnet	16
1:178	Mont Alba	14
1:12	Månsbo/Solviken	28
1:265	Primula	15
1:224	Röda Stugan	18
1:119	Skogshyddan	29
1:228	Skuggan	13
1:195	Slottet	20
1:13	Solbacken	35
1:63	Solberga	38
1:5	Solhyddan/Blåsut	32
1:118	Solhälla	41
1:9	Solklint	27
1:41	Sommarklint	41
1:266	Sommarstugan no 2 och 3	32
1:223	Sommarstugan nr 1, Per Ullmans flyttade hus	31
1:259+1:193	Stenungsbaden	39
1:15	Stugan	31
1:216	Synvillan	34
1:185	Tallbacken	29
1:65	Talludden	26
1:190	Torpet	19
1:85	Torpet (timmerstugan)	37
1:181	Varmbadhuset	12
1:186	Vanahem	10

1:106	Wenzelsborg	16
1:230	Viola	15
1:79	Västangården	37
1:61	Västanvy nr 1	38
1:62	Västanvy nr 2	38
1:25		40
1:42		42

Fastigheterna i ordning efter fastighetsbeteckning

1:5	Solhyddan/Blåsut	32
1:9	Solklint	27
1:12	Månsbo/Solviken	28
1:13	Solbacken	35
1:15	Stugan	31
1:25		40
1:35	Knalten	40
1:41	Sommarklint	41
1:42		42
1:53	Ljungbacken	42
1:61	Västanvy nr 1	38
1:62	Västanvy nr 2	38
1:63	Solberga	38
1:65	Talludden	26
1:67	Ekudden	34
1:79	Västangården	37
1:85	Torpet (timmerstugan)	37
1:90	Elsvik	43
1:105	Drottningholm	17
1:106	Wenzelsborg	16
1:118	Solhälla	41
1:119	Skogshyddan	29
1:133	Erik & Annie Alfredssons	39
1:134	Höjden	19
1:135	Gunnebo	18
1:136	Gläntan	33
1:139	Gustafsberg	12
1:177	Alphyddan	13
1:178	Mont Alba	14
1:181	Varmbadhuset	12
1:182	Furuborg	11
1:184	Framnäs	11
1:185	Tallbacken	29
1:186	Vanahem	10
1:188	Arrendatorbostaden	18
1:190	Torpet	19
1:192	Furukullen	30
1:195	Slottet	20
1:216	Synvillan	34
1:222	Furuhäll	30
1:223	Sommarstugan nr 1, Per Ullmans flyttade hus	31
1:224	Röda Stugan	18
1:228	Skuggan	13
1:229	Fagervol	34
1:230	Viola	15
1:237	Carlsborg	14
1:243	Kockegården/Ungdomsgården	36

1:245	Granhälla	27
1:262	Breidablick	20
1:265	Primula	15
1:266	Sommarstugan no 2 och 3	32
1:240+1:260	Lugnet	16
1:259+1:193	Stenungsbaden	39
1:268 (tid 1:78)	Ekebacken	32